

“Er was eens een vrouw, die even dom
was als haar man verstandig...”

(Taptoe, 1 oktober 1958)

Een studie naar gender en ontzuiling in de Taptoe (1953-1980)

Naam: Paul van Lier

Studentnummer: S1044863

Begeleider: Dr. Marloes Hülsken

Inleverdatum: 15 juni 2022

Aantal woorden: 9988

Radboud Universiteit

Inhoud

Inleiding	3
Methode	9
Hoofdstuk 1: De katholieke visie op gender	11
Hoofdstuk 2: Katholieken en jeugdlectuur	16
Hoofdstuk 3: De rol van gender in de <i>Taptoe</i>	22
Conclusie	31
Bibliografie	33
Bijlage 1: Overzicht van de beschikbare jaargangen van de <i>Taptoe</i>	39
Bijlage 2: Overzicht van de geanalyseerde verhalen	40
Bijlage 3: ‘‘Passive dependent’’ en ‘‘Instrumental dependent’’ per jaargang	42
Bijlage 4: Overzicht van de voorwerpen in afbeeldingen	43
Bijlage 5: Overzicht van bijvoeglijke naamwoorden per geslacht	46

Vrouwen, erken het gezag van uw man zoals dat van de Heer, want een man is het hoofd van zijn vrouw, zoals Christus het hoofd is van de kerk, het lichaam dat Hij gered heeft. Dit is een vers uit het Nieuwe Testament.¹ Het is een voorbeeld van de ideeën die er zijn omtrent de man-vrouwverhouding binnen de kerk. In dit essay zal dieper worden ingegaan op de katholieke genderidealen, door deze in verband te brengen met verzuiling en ontzuiling. Dit onderwerp wordt benaderd aan de hand van een case study over het jeugdtijdschrift *Taptoe*. Een jeugdtijdschrift vormt een goede basis voor een genderanalyse, omdat genderrollen doorgaans al op vroege leeftijd werden opgelegd.² Het initiële doel van de *Taptoe* bestond uit het bedienen van de jeugd tussen 8 en 11 jaar uit de katholieke zuil, hierdoor was dit blad een onderdeel van de verzuiling.³ De *Taptoe* heeft vervolgens een proces van deconfessionalisering meegemaakt. Gebruikelijk wordt 1966 aangewezen als het jaar waarin een definitieve breuk ontstond met het confessionele karakter.⁴ In dat jaar nam Malmberg de eigendomsrechten van de *Taptoe* over van uitgeverij De Spaarnestad.⁵ Het is echter maar de vraag in hoeverre dit karakter verdwenen was. Door de *Taptoe* te benaderen met het concept gender, kan mogelijk blijken dat het blad haar ideologische veren op sommige vlakken juist niet heeft afgeschud. Hierbij is het dus de bedoeling dat er een bepaalde ontwikkeling in de tijd gemeten wordt, tijdschriften zijn door hun periodieke uitgaven hier een uitstekend medium voor.

Voor dit onderzoek zal de volgende hoofdvraag als leidend dienen: In hoeverre speelden katholieke opvattingen over gender(idealen) een rol binnen het tijdschrift *Taptoe* in de periode 1953-1980? Deze periode is gehanteerd, omdat deze valt tijdens de ontzuiling, waardoor uiteindelijk onderzocht kan worden hoe dit proces zijn invloed uitoefende op het blad op het gebied van gender. Er kan pas vanaf 1953 geanalyseerd worden aangezien dan pas de eerste editie van de *Taptoe* werd uitgegeven. Aan de hand van drie deelonderwerpen zal het onderwerp worden uitgewerkt. Ten eerste zullen de katholieke opvattingen over gender(idealen) beschreven worden. Hierna zal er worden ingegaan op de katholieke visie op jeugdliteratuur, hier zal er ook aandacht worden geschonken aan de geschiedenis en de opvattingen die men had over de *Taptoe*. In het derde hoofdstuk zal de invloed van katholieke genderidealen op de *Taptoe* beschreven worden.

Er is nog geen wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de *Taptoe*. De verzuiling in Nederland is daarentegen wel uitgebreid bediscussieerd in academische kringen. Het onderzoek naar rollenpatronen in de *Taptoe* in de gegeven periode staat niet los van het debat omtrent verzuiling. Historici hebben echter altijd moeite gehad met dit fenomeen. Historicus Piet de Rooy concludeerde in 1995 zelfs dat de begripsaanduiding zo groot was geworden, dat het beter zou zijn om de term

¹ De Bijbel.nl, <https://debijbel.nl/bijbel/NBV/EPH.5/Efezi%C3%ABrs-5> (geraadpleegd op 14 juni 2022).

² Lenore J. Weitzman et al., "Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children." *American Journal of Sociology* 77:6 (1972) 1125-50.

³ Avellino, 'Okki is niet van gisteren, 'Taptoe' klaart het morgen wel, maar... 'Vandaag' is noch gisteren? Noch morgen!', *Uit eigen kring; tijdschrift voor onze broeders in missie en vaderland*, 29 (1961) 369-375, aldaar 369.

⁴ Karen Ghonem-Woets, *Boeken voor de katholieke jeugd. Verzuiling en ontzuiling in de geschiedenis van Zwijsen en Malmberg* (Zutphen 2011) 93.

⁵ Ibidem, 38.

verzuiling maar gewoon te vergeten.⁶ In de volgende alinea's worden kort de hoofdlijnen van het debat weergegeven.

De term verzuiling kwam voor het eerst naar voren in het academische debat in de jaren vijftig. Het begrip werd echter al sinds de jaren dertig gebruikt.⁷ Volgens historicus Piet de Rooy kwam de ontwikkeling van dit concept voort uit het feit dat sociologen de vervaging van waarden en normen uit het vooroorlogse Nederland wilden verklaren.⁸ College-historicus Peter van Dam had een hele andere verklaring. Academici zouden begonnen zijn met het analyseren van de verzuiling zodat dit fenomeen weldra tot het verleden kon behoren.⁹ Het verzuilingsdebat was in haar beginselen vooral het domein van sociologen.¹⁰ Dit debat was in haar kinderschoenen al problematisch. Deze problemen kwamen duidelijk naar voren in de publicatie uit 1961 van de sociologen Kruijt en Goddijn, getiteld *Verzuiling en ontzuiling als sociologisch proces*. In het artikel wordt verzuiling geanalyseerd aan de hand van empirische en kwantitatieve bewijzen. In het artikel wordt niet expliciet genoemd welke zuilen er waren, hoeveel er bestonden en hoe deze waren afgebakend. Vooral voor de protestantse zuil was dit een probleem. Er zijn verschillende protestantse stromingen binnen Nederland waren, waardoor een bepaalde eenheid, die vereist was binnen een zuil, moeilijk bereikt zou kunnen worden.¹¹ Midden jaren zestig begonnen ook politicologen zich te mengen in het debat.¹² Een voorbeeld hiervan is het invloedrijke boek van Arend Lijphart dat hij in 1968 op de markt bracht, getiteld, *Verzuiling, pacificatie en kentering in Nederlandse politiek*. Lijphart beschrijft hierin de verzuiling als een maatschappelijke institutionalisering van ideologie en religie. Deze zou vooral dominant zijn in de periode tussen de onderwijspacificatie van 1917 en het ontstaan van nieuwe politieke partijen eind jaren zestig.¹³ De politicoloog legt vooral de nadruk op het pragmatische karakter van de verzuiling. De verschillende zuilen waren het namelijk op geen enkel vlak met elkaar eens, desondanks was de elite, bestaande uit de leiders van de zuilen, in staat om deze verschillen opzij te schuiven, waardoor er een soort machtsbalans ontstond. Lijpharts theorie, die stelt dat verzuiling gelijk stond aan pacificatie, was lange tijd dominant binnen het academische discours.¹⁴

In de jaren tachtig gingen ook historici zich met dit thema bemoeien. Deze publicaties hadden vooral een marxistische invalshoek. Een voorbeeld hiervan is Siep Stuurmans *Verzuiling, kapitalisme en patriërchaat* uit 1983. Hierin beweerde Stuurman dat verzuiling een strategie was van de heersende

⁶ Huub Wijfjes, Gerrit Voerman en Patrick Bos, 'Metten van verzuilde politiek in de media: Een digitale benadering van katholieke en sociaaldemocratische dagbladen', 1918-1967. *BMGN - Low Countries Historical Review* 136:3 (2021) 61-91, aldaar 64.

⁷ Peter van Dam, *Staat van verzuiling* (Amsterdam 2011) 41.

⁸ Piet de Rooy, *A tiny spot on earth. The political culture of the Netherlands in the nineteenth and twentieth century* (Amsterdam 2015) 221.

⁹ Van Dam, *staat van verzuiling* 47

¹⁰ Ibidem.

¹¹ de Rooy, *A tiny spot on earth*, 222-223.

¹² Van Dam, *staat van verzuiling*, 47.

¹³ Wijfjes et al., 'Metten van verzuilde politiek in de media', 64.

¹⁴ de Rooy, *A tiny spot on earth*, 224.

Nederlandse elite om de emancipatie van arbeiders en vrouwen tegen te gaan.¹⁵ Vervolgens bracht Joop Ellemers een gehele nieuwe visie naar voren in zijn artikel *Verzuiling als proces van modernisering* in 1984. Volgens Ellemers was de verzuiling een reactie van de maatschappij op modernisering, het was een oplossingsstrategie, een nieuwe manier om problemen die samenhangen met de moderne tijd, aan te pakken.¹⁶ Staf Hellemans ging door op deze moderniteitsgedachte. In zijn boek *Strijd om moderniteit* koppelde hij de zuilen aan sociale bewegingen. Hellemans beargumenteerde dat de verschillende sociale bewegingen of zuilen voortdurend de ontwikkelingen van de moderne maatschappij naar hun hand probeerden te zetten. De verschillende bewegingen hadden allerlei verschillende ideeën over de invulling van die moderniteit, waardoor er een soort strijd ontstond. Ontzuiling viel daarom samen met een radicale herziening van die moderniteit.¹⁷

In de jaren negentig wordt door onder andere Paul Luijkx, in zijn bundel *Andere katholieken*, de zwakte van de katholieke zuil blootgelegd. Luijkx beschrijft dat binnen de katholieke zuil er voortdurend sprake was van discussie en weerstand. Hij nuanceert in dit werk het beeld waarin zuilen als een vanzelfsprekend monolithisch blok worden beschreven.¹⁸ In 1995 werd een nieuwe impuls gegeven aan het verzuilingsdebat. In dit jaar werden de belangwekkende werken *Nieuw Babylon* van James Kennedy en *De eindeloze jaren zestig* van Hans Righart uitgebracht. Righart had het in zijn boek vooral over een generatieconflict. De jonge generatie zou verantwoordelijk zijn voor de verzuiling en het slopen van het bestel. Kennedy ziet daarentegen vooral de oude elites als de kracht achter de verzuiling.¹⁹ Om uiteindelijk duidelijkheid te scheppen binnen dit debat werd door Hans Blom in de jaren tachtig een ambitieus ‘verzuilingsproject’ opgezet. Dit leidde vervolgens tot het boek *De verzuiling voorbij*, uitgegeven in 2000. Het tegendeel van dit voornemen werd echter bereikt, het zorgde alleen maar voor meer twijfel over het nut van het concept. Het gevolg van het project was dat het begrip verzuiling onder academici in diskrediet raakte.²⁰ De studie gaf desondanks wel inzicht in de grote verscheidenheid aan verzuilingsprocessen in Nederland. Verzuiling richtte zich in ieder dorp of stad anders op, het bestond uit parallelle processen die overal in Nederland verschillende periodisering hadden. De tendens om onderzoek te doen naar de lokale verschillen in verzuilingsprocessen was kenmerkend voor het verzuilingsonderzoek in de jaren negentig.²¹

Een belangrijk debat met betrekking tot de verzuiling gaat over de periodisering en de

¹⁵ Ibidem, 102.

¹⁶ Janneke Adema, ‘Verzuiling als metafoor voor modernisering’ in: Madelon de Keizer en Sophie Tates eds., *Moderniteit. Modernisme en massacultuur in Nederland 1914-1940* (Amsterdam 2004) 265-282, aldaar 267.

¹⁷ Ibidem, 270-271.

¹⁸ Paul Luykx, *Andere katholieken* (Nijmegen 2000).

¹⁹ J.C.H. Blom, ‘De jaren vijftig’ en ‘De jaren zestig’. *BMGN - Low Countries Historical Review*, 112:4 (1997) 517-528, aldaar 517.

²⁰ Peter van Dam, ‘Achter de zuilen. Voorbij verzuiling en ontzuiling als kader in de religiegeschiedenis.’ In: Peter van Dam, James Kennedy en Friso Wielenga eds., *Achter de zuilen. Op zoek naar religie in naoorlogs Nederland* (Amsterdam 2014) 8-9.

²¹ Joop Ellemers, Besprekingsartikel, studies over verzuiling. De stand van zaken aan het eind van de jaren negentig, *Sociologische gids* 6 (1998) 426-439, aldaar 430-431.

continuïteit of discontinuïteit van dit fenomeen. Het eerdergenoemde werk van Lijphart stelt bijvoorbeeld dat er een radicale breuk met het verleden plaatsvond in de jaren zestig. Lijphart legt hierbij vooral de nadruk op het politieke aspect, zo beweert hij bijvoorbeeld dat de jaren zestig het einde betekende voor de pacificatiepolitiek.²² Historicus Hans Blom doet daar nog schepje bovenop door te stellen dat de jaren zestig ingrijpender waren dan de Duitse bezetting.²³ James Kennedy onderstreept ook het idee van een radicale breuk. Hij heeft het in zijn boek *Bezielende verbanden* over een ‘radicale bekering’. Nederland zou binnen korte tijd veranderd zijn van een conservatief, burgerlijk en christelijk land naar een progressief, kritisch en seculier land.²⁴ De opvatting van historicus Van Dam staat hier lijnrecht tegenover, hij legt in zijn werk *Staat van verzuiling* juist de nadruk op de continuïteit tussen het proces van ontzuiling en verzuiling.²⁵ Andere academici beschrijven ook de verzuiling als een geleidelijk proces. Zo stelt socioloog Jacques van Doorn dat de ontzuiling begon in de jaren vijftig, vervolgens leidde dit tot een afbrokkeling van de zuilen in de jaren zestig. In de jaren zeventig zou dit proces echter nog niet voltooid zijn, maar juist nog steeds een krachtig proces vormen.²⁶ Stuurman beargumenteert eveneens in zijn werk *Het zwarte gat van de jaren vijftig* dat de jaren vijftig te veel naar de achtergrond zijn verdrongen. Hij noemt deze periode ‘de kraamkamer’ van de veranderingen. Het beeld dat bestaat over de jaren zestig, als het tijdperk van radicale veranderingen, zou volgens Stuurman moeten worden bijgesteld.²⁷ Verschillende auteurs stellen juist dat veel hervormingen, die doorgaans worden toegeschreven aan de jaren zestig, hun hoogtepunt vonden in de jaren zeventig. Een voorbeeld hiervan is politicoloog Duco Hellema in zijn artikel *De lange jaren zeventig*.²⁸ Met dit onderzoek naar genderrollen in de *Taptoe* wordt voornamelijk getracht een toevoeging te doen aan het debat omtrent de periodisering van de verzuiling.

In dit essay speelt ook gender een belangrijke rol. De concepten gender en verzuiling zijn in de huidige literatuur nog nauwelijks met elkaar in verband gebracht.²⁹ De belangrijkste uitzondering hierop is het werk van Hanneke Hoekstra *In het hart van de morele natie*. In haar boek legt ze de nadruk op de morele en religieuze vorming van de natiestaat, Ze beweert hierbij dat de vrouwenbewegingen en het opkomende feminisme een belangrijke rol speelde in het creëren en consolideren van de verzuiling in Nederland. Vrouwen en hun bewegingen zouden namelijk centraal staan binnen de organisaties van een zuil. De studie van Hoekstra richt zich op de periode 1880 tot en

²² Van Dam, *Staat van verzuiling* 75, 94.

²³ Peter van Dam, ‘Een wankel vertoog. Over verzuiling als karikatuur’, *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 126:3 (2011) 52-77, aldaar 53.

²⁴ Van Dam, *Staat van verzuiling*, 76.

²⁵ Wijffjes et al., ‘Meten van verzuilde politiek in de media’, 55; Van Dam, *Staat van verzuiling*, 98.

²⁶ Wijffjes et al., ‘Meten van verzuilde politiek in de media’, 52.

²⁷ Ibidem, 54.

²⁸ Duco Hellema, ‘De lange jaren zeventig’, *Tijdschrift voor Geschiedenis* 123:1 (2010) 78-93, aldaar 90.

²⁹ Mieneke Bosch, ‘Domesticity, Pillarization and Gender: Historical Explanations for the Divergent Pattern of Dutch Women's Economic Citizenship’, *BMGN-The low countries historical review* 125:2-3 (2010) 269-300, aldaar 289.

met 1920 en heeft dus geen betrekking op het ontzuilingsproces. Een ander artikel dat niet noodzakelijk op de verzuiling is gericht, maar die de periode wel meeneemt in de analyse, is *Repertoires of Catholic Manliness in the Netherlands (1850-1940)* van Marit Monteiro. Monteiro beschrijft in haar case-study naar Dominicanen in Nederland dat hun mannelijkheid aan verandering onderhevig was. In het begin was de identiteit van de Dominicanen namelijk vooral gestoeld op belangrijke kloosteridealen, zoals het celibaire aspect. Dit veranderde tijdens de verzuiling. De Dominicanen moesten toen namelijk optreden namens hun gemeenschap. Zij begonnen hierbij het mannelijk ideaal aan te nemen dat door de bourgeoisie gepropageerd werd. Toen de verzuiling langzaam verdween, was dit beeld achterhaald. De traditionele Dominicanen werden daarom na dit proces door jonge Katholieken neergezet als verwijfd en oubollig.³⁰ Als laatste heeft het onderzoek naar feminisme en ontzuiling van Akkerman en Stuurman raakvlakken met het concept gender.³¹

Het concept gender heeft sinds het eind van de vorige eeuw veel aandacht in de literatuur gekregen, desondanks is er over het algemeen nog weinig genderonderzoek met een Nederlandse invalshoek.³² Ditzelfde geldt voor het onderzoek naar genderrollen in Nederlandse jeugdliteratuur. In de Verenigde Staten is hier echter wel veel aandacht aan geschonken. Er wordt andere veel nadruk gelegd op de invloed van kinderliteratuur. Een voorbeeld hiervan is de studie van Barclay uit 1974. Binnen dit onderzoek kregen kinderen gedurende een periode boeken te lezen waarin tegen heersende genderstereotypen werd gegaan. Het bleek dat kinderen na deze periode progressiever geworden met betrekking tot genderrollen.³³ In de vele vergelijkbare onderzoeken die zijn gedaan, wordt vrijwel ook altijd deze onderwijzende en vormende factor van kinderliteratuur benadrukt.³⁴

Onder invloed van de Tweede Feministische golf kwamen er onderzoeken op gang naar de rol van vrouwen in de kinderliteratuur. Het invloedrijke werk *Sex-role Socialization in Picture Books for Preschool Children* uit 1972 van Weitzman is hier een voorbeeld van.³⁵ In haar onderzoek heeft zij prijswinnende prentenboeken vanaf 1938 geanalyseerd. Weitzman concludeerde dat vrouwen nauwelijks een rol spelen zowel illustraties als de verhalen. Zo kwam Weitzman in haar bestudeerde werken geen enkele vrouw tegen die een baan had.³⁶ Meisjes werden voornamelijk binnenshuis geplaatst, hun interesses bleven onbesproken en zij werden stereotyperend neergezet.³⁷ Daarentegen beleefden jongens veelal samen met hun vrienden spannende avonturen.³⁸ In 1987 werd het onderzoek

³⁰ Marit Monteiro, 'Repertoires of Catholic manliness in the Netherlands (1850-1940). A case study of the Dutch Dominicans', in: Patrick Pasture en Jan Arts eds., *Gender and Christianity in modern Europe. Beyond the feminization thesis* (Leuven 2012) 137-156, aldaar 154-155.

³¹ Tjitske Akkerman en Siep Stuurman, *De zondige rivier van het katholicisme* (Amsterdam 1985).

³² Bosch, 'Domesticity, Pillarization and Gender', 300.

³³ May M. Narahara, *Gender stereotypes in Children's books* (California 1999) 6.

³⁴ Mary Trepanier-Street en Jane Romatowski, 'The Influence of Children's Literature on Gender Role Perceptions: A Reexamination.' *Early Childhood Education Journal* 26:3 (199) 155-159, aldaar 155-156.

³⁵ Narahara, *Gender stereotypes in Children's books*, 5.

³⁶ Weitzman et al., 'Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children', 1143.

³⁷ *Ibidem*, 1146.

³⁸ *Ibidem*, 1132-1134.

van Weitzman herzien. Het bleek, aan de hand van kinderboeken die vanaf 1967 waren uitgebracht, dat er een inhaalslag was gemaakt op het gebied van gendergelijkheid in kinderliteratuur. Desondanks werden meisjes nog steeds op een traditionele manier neergezet.³⁹ In recenter onderzoek uit 2020, concludeerde Casey et al. ook dat het aantal meisjes en vrouwen was toegenomen in de periode 1960 tot 2020, desondanks vormde zij over deze gehele periode nog steeds de minderheid in kinderliteratuur.⁴⁰

Naast de onderzoeken die zich enkel richten op de frequentie en hoeveelheid van vrouwelijke rollen zijn er ook andere manieren gebruikt om gender te analyseren. Zo legden Peter Crabb en Dawn Bielaski in hun onderzoek vooral de nadruk op objecten met betrekking tot sekse. In hun onderzoek maakten zij onderscheid tussen ‘household artifacts’, ‘production artifacts’ en ‘personal artifacts’. ‘‘Household artifacts’’ bestaan uit voorwerpen die binnen het huishouden werden gebruikt. Met ‘‘production artifacts’’ worden voorwerpen bedoeld die vooral buiten het huis worden gebruikt en een praktisch doel hebben, hiermee wordt bijvoorbeeld op objecten gedoeld die tijdens het tuinieren worden gebruikt. Een ‘personal artifact’ wordt bij ontspanning en plezier gebruikt. Crabb et al. maakten in hun analyse gebruik van illustraties in kinderboeken die uitgegeven waren tussen 1937 en 1989. Over de gehele periode werden vrouwen vaker afgebeeld met household artifacts, terwijl mannen voornamelijk met production artifacts weergegeven.⁴¹

Turner-Bowker baseerde haar genderanalyse daarentegen op bijvoeglijk naamwoorden. In haar artikel *Gender Stereotyped Descriptors in Children’s Picture Books* wordt geconcludeerd dat mannelijke personages vooral beschreven worden met de woorden: hongerig, groot en dik. Meisjes werden daarentegen neergezet als mooi, goed en bang.⁴² Kortenhaus en Demares legden daarentegen de nadruk op rollen die mannelijke en vrouwelijke personages krijgen toebedeeld en welk soort activiteiten zij uitvoeren. Zij plaatsten deze handelingen in de categorieën ‘instrumental independent’ en ‘passive independent’. De eerste categorie correspondeert met zelfstandigheid en creativiteit, de tweede categorie komt overeen met activiteiten die veel hulp van anderen behoeven en weinig lichamelijke beweging vereisen. Mannelijke karakters zouden de eerste categorie domineren, terwijl vrouwen vooral werden geplaatst in de tweede categorie.⁴³ Er zijn dus veel methodes om een genderonderzoek binnen jeugdliteratuur uit te voeren. De hiervoor genoemde analysekaders zullen ook gebruikt worden binnen dit paper.

³⁹ J. Allen Williams Jr., et al., ‘Sex Role socialization in picture books: an update’, *Social Science Quarterly* 68:1 (1987) 148-156, aldaar 154-155.

⁴⁰ Kennedy Casey, et al., ‘Sixty Years of Gender representation in Children’s Books: Conditions associated with overrepresentation of male versus female protagonists’, *PLoS One* 15:16 (2021) 1-19, aldaar 13.

⁴¹ Peter B. Crabb en Dawn Bielawski, ‘Representations of Material Culture and Gender in Award-Winning Children’s Books: A 20-Year Follow-Up’, *Journal of research in Childhood education* 30 (2011) 390-398, aldaar 391.

⁴² Diane Turner-Bowker, ‘Gender Stereotyped Descriptors in Children’s Picture Books: Does ‘‘Curious Jane’’ Exist in the Literature?’, *Sex Roles* 35 (1996) 461-488, aldaar 473-475.

⁴³ Carole M. Kortenhaus en Jack Demarest, ‘Gender Role Stereotyping in Children’s Literature: An Update’, *Sex Roles* 28 (1993) 219-232, aldaar 223, 226-227.

Methode

De *Taptoe* zal op basis van het concept gender kwalitatief en kwantitatief geanalyseerd worden. Hier zal voornamelijk worden ingegaan op de kwantitatieve analyse. Voor deze analyse is er gekozen om twee edities per jaargang in de periode 1953-1980 te analyseren. Van ieder gekozen jaargang zal de eerste editie en de uitgave op 1 juni bekeken worden. In sommige gevallen is deze editie niet beschikbaar, hier zal de eerstvolgende beschikbare uitgave geanalyseerd worden. In totaal zullen 7 jaargangen geanalyseerd worden, waardoor in totaal 14 verschillende *Taptoes* onderzocht worden. Voor een goede spreiding in het onderzoek is er een gat van 4 tot 6 jaar tussen elke geanalyseerde jaargang, dit is niet consistent omdat in het Katholiek Documentatie Centrum niet alle edities beschikbaar zijn. Voor een overzicht van deze beschikbaarheid en de selectie wordt verwezen naar bijlage 1. Op deze manier hoopt dit onderzoek uiteindelijk haalbaar en representatief te zijn. Per editie is er een stappenplan opgesteld dat als leidraad dient voor het onderzoek:

1. Ten eerste worden alle verschillende *rubrieken* per editie genoteerd. Dit wordt gedaan op basis van paginanummers. Als een rubriek de helft van een pagina beslaat, wordt dit bijvoorbeeld genoteerd als 0,5. Het doel is dat uiteindelijk per editie beschreven kan worden hoeveel deze bestaat uit bijvoorbeeld fictieve verhaaltjes, non-fictie, knutselrubrieken, stripverhalen, ingezonden brieven etc. Op deze manier kan er een ontwikkeling in de tijd worden beschreven op basis van de opbouw van de *Taptoe*.

Stap 1 ziet er als volgt uit:

Rubriek -> Uitgave	Fictie	Non-fictie	Knutselrubriek	Stripverhaal	Totaal aantal pagina's
5 (1953)	10	2,5	1,5	3	17

2. Bij de tweede stap wordt er dieper ingezoomd op de *fictieve verhalen*. Er is gekozen om de stripverhalen buiten beschouwing te laten, omdat deze tot midden jaren zestig een kleine rol speelden in de *Taptoe*. Er zal ten eerste gekeken worden naar de aantallen jongens en meisjes in het verhaal. Hierbij wordt genoteerd of deze een hoofd- of bijrol spelen. Als tweede wordt beschreven of het personage binnen of buitenshuis is (privé/openbaar). Verder wordt opgeschreven of het personage volwassen is of een kind. Daarna zullen verschillende analysekaders worden gebruikt van vergelijkbare onderzoeken. De eerste daarvan is de studie van Kortenhaus en Demares, zij legden nadruk op de activiteit die wordt uitgevoerd. Zij plaatsen handelingen in de categorieën 'instrumental independent' en 'passive independent'. De eerste categorie correspondeert met zelfstandigheid en creativiteit, de tweede categorie komt overeen met activiteiten die veel hulp van anderen behoeven en

weinig lichamelijke beweging vereisen.⁴⁴ Hierbij zal ook de activiteit die door deze persoon wordt uitgevoerd of aan deze persoon wordt toegeschreven genoteerd worden. Als laatste zullen in navolging van Turner-Bowker bijvoeglijk naamwoorden per personage beschreven worden.

Stap 2 kan er als volgt uitzien:

Betreft: Het eiland van de waterreus

Personage	Geslacht	Kind/volwassen	Soort rol	Waar	Activiteit	I/P	Bijvoeglijk naamwoorden
Jonas	M	Kind	Hoofdrol	Buitenshuis	Piloot	I	Stoer, avonturier

3. Als laatste wordt gekeken naar de *afbeeldingen* die gebruikt worden binnen de fictieve verhalen. Er worden hierbij alleen afbeeldingen geanalyseerd met personen erin. Het aantal vrouwen en mannen dat is afgebeeld wordt vervolgens opgenomen. Daarnaast wordt er beschreven wat er op de afbeeldingen afspeelt. Hierbij wordt ook benoemd of dit binnenshuis of buitenshuis is. Als laatste wordt gekeken naar de voorwerpen die bij de karakters worden afgebeeld. Hierbij wordt het analysekader gebruikt van Crabb et al, dat in de inleiding is genoemd. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen ‘household artifacts’, ‘production artifacts’ en ‘personal artifacts’.⁴⁵

Stap 3 kan er als volgt uitzien:

Betreft: Taptoe (5) 1953

Paginanummer	Behorend tot welk verhaal	Aantal personen te zien	Aantal M	Aantal V	Beschrijving	Waar?	Voorwerp	Soort artifact (Crabb)
3	Het eiland van de waterreus	2	2	0	Drie jongens die aan het voetballen zijn	Buitenshuis	Voetbal	Personal artifact

⁴⁴ Kortenhaus, ‘Gender Role Stereotyping in Children’s Literature, 223, 226-227.

⁴⁵ Crabb, ‘Representations of Material Culture and Gender in Award-Winning Children's Books, 391.

Hoofdstuk 1: De katholieke visie op gender

De 19de-eeuwse wortels

De katholieke ideeën rondom gender in de twintigste eeuw vonden zijn wortels in ontwikkelingen in de negentiende eeuw. In deze eeuw werd door de bourgeoisie namelijk een discours rondom gescheiden sferen gepropageerd.⁴⁶ Deze visie houdt in dat de man tot de openbare sfeer hoort, de vrouw werd geplaatst in privésfeer. Dit betekent dat de man zich bezig moest houden met betaalde arbeid en politiek, terwijl het domein van de vrouw bestond uit het huishouden en het opvoeden van de kinderen.⁴⁷ Een andere ontwikkeling in deze eeuw was dat moderne wetenschappen, zoals psychologie en geneeskunde, werden gebruikt om raciale en sekseverschillen te verklaren en te legitimeren. Een voorbeeld hiervan is het boek *Die Psychologie der Frauen*. Op basis van wetenschappelijk onderzoek wordt hierin beargumenteerd dat de vrouw voornamelijk plaats had in het gezin vanwege haar emotioneel neigende aard.⁴⁸ In deze periode vond daarnaast de ideologische verschuiving van een een-sekse model naar een twee-sekse model plaats. In het eerste model wordt het vrouwelijk lichaam en geest hetzelfde beschouwd als het mannelijke equivalent, het mannelijk lichaam was hierbij wel perfecter uitgewerkt. In het tweede model ligt de nadruk vooral op de waarneembare verschillen tussen het vrouwelijke en mannelijke lichaam. Aan de hand van het tweede model kon men beargumenteren dat bepaalde karakteristieken en eigenschappen inherent vrouwelijk en mannelijk waren. Zo werden in deze periode afhankelijkheid en gevoeligheid steeds meer aan enkel vrouwen toegeschreven. Mannen werden daarentegen verbonden met ratio en zelfstandigheid.⁴⁹ Deze verschillende ideologieën werden aangepast en toegeëigend door de katholieke kerk.⁵⁰

De ideale katholieke vrouw

De ideale katholieke vrouw vond haar roeping bij het moederschap, het huishouden en kinderen. Zij bevond zich exclusief in de privésfeer, De katholieke vrouw werkte niet buitenshuis, ook liet zij zich niet openbaar horen.⁵¹ Dit vrouwbeeld, waarin het moederschap het absolute ideaal vormde, ontstond in de negentiende eeuw.⁵² Voor de negentiende eeuw was het katholieke discours voornamelijk op de

⁴⁶ John P. McKay e.a., *A History of Western Society* (Boston-New York 2016) 669-700.

⁴⁷ Tine van Osselaer, "Gender ideology for the 'The little Church', The Catholic Home", In: *The Pious Sex: Catholic Constructions of Masculinity and Femininity in Belgium, c. 1800–1940* (Leuven 2013) 76–95, aldaar 77.

⁴⁸ Marjet Derks, 'Een glas-in-lood plafond? 'De Vrouw 1813-1913' en andere verbeeldingen van vrouwen, religie en emancipatie', *BMGN - Low Countries Historical Review* 130:2 (2015) 123-145, aldaar 125.

⁴⁹ Greet de Bock, 'Weemoedig als een kind, maar sterk als een man': Beelden van mannelijkheid in West-Vlaamse Katholieke prijsboeken uit de late negentiende eeuw', *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis* 41:1–2 (2011) 59–100, aldaar 68.

⁵⁰ van Osselaer, "Gender ideology for the 'The little Church', 77, 81.

⁵¹ Ibidem, 81.

⁵² Ibidem, 86.

zwakheid en tekortkomingen van vrouwen gericht.⁵³ Negatieve stereotyperingen, zoals het idee dat vrouwen een gemakkelijke prooi waren voor corruptie, bleven wel voortleven.⁵⁴ Een andere benaming voor dit ideaal was de *Femme Forte*. De *Femme Forte* was een deugdzaame, ijverige vrouw die haar man te allen tijde steunde.⁵⁵ De verbeelding van Maria als huisvrouw diende als belangrijkste rolmodel voor de katholieke vrouw.⁵⁶ Voor de vrouw was verder een belangrijke taak weggelegd met betrekking tot religie. Zo moesten katholieke rituelen door de moeder uitgevoerd worden. Zij werd hierdoor vaak de ‘priester van de familie’ genoemd. Hiernaast was de moeder verantwoordelijk voor de godsdienstige opvoeding van de kinderen. De vrouw moest de kinderen introduceren aan het katholieke geloof en zij moest hen religieuze en morele waarden bijbrengen. Van de moeder werd verwacht dat zij kinderen hielp bij het bidden, ook moest zij met hen naar de kerk gaan.⁵⁷ De vrouw had dus een belangrijke verantwoordelijkheid in het zorgen voor de toekomstige aanwas. De vrouwelijke rol in religie bleef echter beperkt tot de privésfeer. Een leidende positie binnen de kerk was alleen mogelijk als een vrouw door God rechtstreeks tot spreken was gebracht. Vrouwen werden ook niet betrokken bij godsdienstige en theologische debatten.⁵⁸

De ideale katholieke man

Het mannelijk ideaalbeeld dat door katholieken werd geschetst was niet zo eenzijdig als dat van vrouwen. De katholieke man wordt binnen de theologie neergezet als het sterke geslacht, hij had van God belangrijke kwaliteiten gekregen, zoals wijsheid, moed, leiderschap en gezag, kwaliteiten waar het vrouwen volgens doctrine aan ontbrak.⁵⁹ Deze positie van de man werd bijvoorbeeld gelegitimeerd met de term ‘Vader’. Dit was een naam die werd gedeeld met de priester, God en de Paus, waardoor er parallellen getrokken werden tussen de capaciteiten van de aardse vader en die in de hemel.⁶¹ Deze kwaliteiten zorgden er echter niet voor dat een man een goed religieus leven kon leiden. Religiositeit was een beproeving voor beide geslachten.⁶² Er waren verschillende ideaalbeelden voor mannen binnen het katholicisme. De huisvader, oftewel de *Pater Familias*, werd vaak gepropageerd.⁶³ De ideale katholieke man bemoeide zich met de religieuze en morele opvoeding van de kinderen.⁶⁴ De *Pater Familias* had hierbij de absolute autoriteit over de familie, leden van het gezin moesten te allen

⁵³ Ibidem, 84.

⁵⁴ Ibidem, 88.

⁵⁵ Ibidem, 85.

⁵⁶ Jan art et al. “The cult of the Virgin Mary, or the Feminization of the Male Element in the Roman Catholic Church?: A Psycho-Historical Hypothesis, in: Jan de Maeyer et al eds., *Gender and Christianity in Modern Europe: Beyond the Feminization Thesis* (Leuven 2012) 73–83, aldaar 74.

⁵⁷ van Osselaer, “Gender ideology for the ‘The little Church’”, 86.

⁵⁸ Derks, ‘Een glas-in-lood plafond?’, 123-124.

⁵⁹ van Osselaer, “Gender ideology for the ‘The little Church’”, 83-84.

⁶⁰ de Bock, ‘Weemoedig als een kind, maar sterk als een man’, 79.

⁶¹ van Osselaer, “Gender ideology for the ‘The little Church’”, 90, 91.

⁶² Ibidem, 83, 84.

⁶³ Ibidem, 94.

⁶⁴ Ibidem, 90, 91.

tijde respect voor hem opbrengen en luisteren naar wat hij te zeggen had.⁶⁵ Desondanks was het gezin het primaire domein van de vrouw. De rol van vaders en moeders binnen het gezin waren hierbij complementair aan elkaar.⁶⁶ Beide partners moesten hun plek kennen en zij moesten elkaars rechten en plichten respecteren.⁶⁷ Het vaderschap was echter geen absoluut ideaal, de belangrijkste taak van de man lag buitenshuis, in de publieke sfeer.⁶⁸ Een man moest namelijk primair in staat zijn om zijn familie te onderhouden met zijn werk. Mannen die niet aan dit ideaal voldeden, leden gezichtsverlies en werden aangetast in hun waardigheid. Hiernaast werd van de katholieke man verwacht dat hij het vermogen had om zijn land en geloof te verdedigen. Ook moest hij politiek actief te zijn, voornamelijk om de belangen van het katholicisme te bewaken.⁶⁹ Een andere mannelijk ideaal dat veelal terugkomt in de literatuur is de zoeaaf. Een zoeaaf was lid van een vrijwilligerskorps dat namens de paus vocht ter verdediging van de pauselijke staten tussen 1860 en 1871. Hij was jong, sportief, ongehuwd en maagd.⁷⁰ Als laatste vormde de ongehuwde priester een belangrijk ideaalbeeld voor mannen.⁷²

Gender in de katholieke opvoeding

Dit rolpatroon werd op jonge leeftijd bijgebracht. Dit gebeurde op een onbewuste manier, de belangrijkste plek waar deze katholieke rolpatronen werden opgepikt was de huishoudelijke sfeer. Jongens imiteren hun vader, terwijl de moeder een belangrijk rolmodel is voor de dochter.⁷³ Vaak werden deze rollen ook verspreid via media, zoals tijdschriften en televisie.⁷⁴ Hiernaast werden katholieke moeders actief aangemoedigd om meisjes te betrekken bij het huishouden. Meisjes kregen daardoor al op vroege leeftijd aangeleerd dat hun leven gericht moest zijn op moederschap. Op de vorming van deze genderrollen hadden scholen tijdens de verzuiling ook een belangrijke invloed. Tot midden jaren zestig was het katholieke onderwijs voor een deel gesegregeerd. Meisjes volgden in groten getale onderwijs aan bijvoorbeeld de Middelbare Meisjes School of de Huishoudschool. Binnen deze scholen lag het accent op vakken en kwaliteiten die gericht waren op hun toekomstige rol als moeder. Terwijl meisjes zich bezighielden met pedagogiek en het huishouden, lag bij jongens de nadruk op vakken zoals wiskunde en natuurkunde. Ook werden bij jongens handvaardigheden aangemoedigd, zoals timmerman en tuinman. Bij vrouwen werden enkele beroepsopleidingen

⁶⁵ Ibidem, 78-81.

⁶⁶ Ibidem, 90-91.

⁶⁷ Ibidem, 81.

⁶⁸ Ibidem, 90-91.

⁶⁹ Ibidem, 81.

⁷⁰ Thomas Buerman & Tine Van Osselaer, 'Op zoek naar de goede katholieke m/v: Feminisering en masculiniteit in het katholicisme in België sinds de vroegmoderne tijd (ca. 1750-1950)', *Handelingen - Koninklijke Zuidnederlandse maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis* 61 (2007) 255-268, aldaar 261-262.

⁷¹ Thomas Buerman, 'Lions and Lambs At the Same Time, Belgian Zouave Stories and Examples of Religious Masculinity', in: Jan de Maeyer et al. eds., *Gender and Christianity in Modern Europe: Beyond the Feminization Thesis* (Leuven 2012) 107-119, aldaar 118.

⁷² Jan Art & Thomas Buerman, 'Is de katholieke man wel een echte vent? Suggesties voor onderzoek naar mannelijkheid, katholicisme en antiklerikalisme', *Historica* 30:2 (2007) 27-29, aldaar 27.

⁷³ Weitzman et al., 'Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.', 1128.

⁷⁴ Turner-Bowker, 'Gender Stereotyped Descriptors in Children's Picture Books, 2.

toegestaan die geassocieerd werden met vrouwelijke eigenschappen, zoals de zorg of het onderwijs. Men keek echter met afkeur naar vrouwen die hoger onderwijs, zoals de universiteit, wilden volgen, dit zou immers in de weg staan van het moederschap.⁷⁵ Katholieke scholing werd dus in grote mate beïnvloed door genderidealen.

Standvastige genderidealen

Na de Tweede Wereldoorlog stond het herstel van het vooroorlogse gezin met de man als kostwinnaar en de vrouw als moeder hoog op de roomse agenda. Dit werd bijvoorbeeld benadrukt in toespraken van paus Pius XIII, waarin opnieuw het accent kwam te liggen op de strikte rolverdeling van mannen en vrouwen.⁷⁶ Zo stelde hij in een toespraak op 21 oktober 1945 dat de uithuizigheid van moeders, als gevolg van communistische en kapitalistische emancipatie-idealen, een bedreiging zou vormen voor het traditionele gezinsleven. In de tweede helft van de jaren vijftig onderschreef Pius XII de uitspraken van zijn voorganger.⁷⁷ De volgende paus Johannes XXIII gaf blijk meer open te staan voor maatschappelijke ontwikkelingen. Hij stelde in zijn *Pacem in Terris* uit 1963 dat hij niet onwelwillend stond om vrouwen meer vrijheid te geven in het openbare leven. Zij mochten zich op sociaal maatschappelijk terrein bemoeien, alhoewel dat voorbehouden moest blijven tot opvoeding en hulpverlening. Ondanks dat het *Pacem in Terris* progressief was in katholieke context, lag nog steeds vooral de nadruk op het geestelijk en lichamelijk moederschap als roeping van de vrouw.⁷⁸ Het Tweede Vaticaans concilie volgde de progressieve lijn van Johannes XXIII. Uit het concilie volgde de publicatie van het *Gaudium et Spes*. Hierin wordt discriminatie op het gebied van sekse, ras, huidskleur, klasse, taal of godsdienst expliciet veroordeeld. Er werd daarnaast gesteld dat vrouwen recht hadden op dezelfde graad van opvoeding en culturele ontwikkeling als mannen.⁷⁹

In 1968 publiceerde paus Paulus VI zijn *Humanae Vitae*, waarin vele uitspraken van het tweede Vaticaans Concilie werden afgezwakt of teruggedraaid. Hiernaast werd iedere vorm van anticonceptie, met de uitzondering van totale en periodieke onthouding, verboden.⁸⁰ Veel Nederlandse katholieke vrouwen gingen ervan uit dat het gebruik van voorbehoedsmiddelen, zoals de pil, zou worden toegestaan. Dit leidde ertoe dat veel Nederlandse gelovige vrouwen zich vervreemd gingen voelen van de kerk.⁸¹ In de jaren zeventig werd er vervolgens binnen de kerk veel aandacht besteed aan de taken die vrouwen binnen de kerk mochten vervullen. De oorzaak hiervoor was dat protestantse kerken steeds meer geestelijke ambten gingen openstellen voor vrouwen. In 1977 werd de toelating van vrouwen voor het priesterschap echter afgewezen. Hiernaast herhaalde de conservatieve paus in

⁷⁵ Marloes Schoonheim, *Mixing Ovaries and Rosaries* (Nijmegen 2005) 184-186.

⁷⁶ José Eijt, 'Vrouw waartoe zijt gij op aarde?' De groeiende kloof tussen Nederlandse katholieke vrouwen en het kerkelijk leergezag in de twintigste eeuw', In: Catharina Halkes et al. eds., *Boeiende Beelden: Feministische En Christelijke Visies Op De Mens Als Vrouw En Man* (Nijmegen 1992) 39-59, aldaar 46.

⁷⁷ Ibidem, 46-48.

⁷⁸ Ibidem, 50-51.

⁷⁹ Ibidem, 51.

⁸⁰ Ibidem, 53-54.

⁸¹ Ibidem, 61.

1975 de vrouwelijke roeping tot moederschap.⁸²

Ondanks dat er in de twintigste eeuw grote maatschappelijke veranderingen waren, bleef de kerk vasthouden aan verouderde genderidealen, die stammen uit de negentiende eeuw. Deze genderidealen werden van kinds af aan bijgebracht. Er waren wel pogingen om de vrouw binnen de kerk te emanciperen, bijvoorbeeld door paus Johannes XXIII, desondanks bleef men de nadruk leggen op de rol van de vrouw als moeder en de man als kostwinnaar. Dit zorgde voor vervreemding onder gelovigen, met name onder vrouwen. De leefwereld van vrouwen in de tweede helft van de twintigste eeuw kon namelijk niet meer gerijmd worden met deze traditionele denkbeelden.⁸³

⁸² Ibidem, 54, 56.

⁸³ Ibidem, 61.

Hoofdstuk 2: Katholieken en jeugdlectuur

Het ontstaan van katholieke censuur

De belangstelling voor kinderliteratuur onder katholieken kwam op aan het eind van de negentiende eeuw.⁸⁴ Een belangwekkende ontwikkeling in dit nieuwe denken ontstond in 1924. In een artikel pleitte frater Sigebertus Rombouts ervoor, als tegengewicht voor de neutrale boeken, dat er meer en vooral betere katholieke jeugdboeken geschreven zouden moeten worden. Als gevolg van dit pleidooi werd de Keurraad voor Roomse Jeugdlectuur opgericht. Deze raad beoordeelde boeken op kwaliteit en katholiciteit.⁸⁵ Hiernaast namen leden doorgaans zitting in de redactieraad van katholieke jeugdtijdschriften, zoals ook bij de *Taptoe* het geval was.⁸⁶ Alle door de keurraad geselecteerde publicaties kregen een oordeel. Dit werd in verschillende katholieke tijdschriften gepubliceerd, zoals in *Ons Eigen Blad*. Jeugdboeken die werden goedgekeurd kregen een stempel.⁸⁷ Ook in de *Taptoe* was de zegel van de Keurraad standaard te vinden in de colofon.⁸⁸ Deze zegen van de Keurraad was tot de jaren zestig van groot belang, een negatieve recensie betekende namelijk vrijwel altijd een doodsteek voor een (katholiek) boek.⁸⁹ Duidelijke richtlijnen voor deze beoordelingen waren er echter niet. Volgens een folder van de Keurraad mocht een goed katholiek kinderboek niet in strijd zijn met godsdienst en zeden, het moest daarnaast esthetisch verzorgd zijn. Als derde eis moest een boek natuur en leven geven aan het kind.⁹⁰ Er was naast de Keurraad een vergelijkbaar orgaan, genaamd de Informatie Dienst Inzake Lectuur. De IDIL beoordeelde boeken vrijwel altijd op een vergelijkbare manier als de Keurraad.⁹¹ Vanaf de jaren zestig lijkt de invloed van deze organisaties aan zijn einde gekomen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een artikel uit 1959, waarin een medewerker van de *Taptoe* ingaat op een lid van de Keurraad uit de redactie: ‘‘Deze kon niet zeggen of de Keurraad nog wel bestond. Er was al ruim twee jaar geen vergadering meer geweest. Praktisch waren er geen resultaten meer.’’⁹²

⁸⁴ Lennie van Orsouw, *Catalogus bij de tentoonstelling 'voor het roomse kind het roomse boek': de katholieke keurraad en het 'goede' boek voor de jeugd 1924-1970* (Nijmegen, 2013) 2.

⁸⁵ Joop Bekkers, *Bibliografie van katholieke jeugdlectuur 1870-1970*. (Nijmegen, 2010) 7-8.

⁸⁶ Joan Hemels en Renée Vegt, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland, deel II: 1945-1995 Bibliografie* (Amsterdam, 1997), aldaar 1017.

⁸⁷ van Orsouw, *Catalogus*, 2-4.

⁸⁸ Hemels, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland*, 1020.

⁸⁹ Frank Glas, Een jeugdboekenfonds verschiet van kleur. De ontzuiling van uitgeverij Malmberg in de periode 1945-1965 in: Berry Dongelmans, et al. *Tot volle waschdom. Bijdragen aan de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur*. (Den Haag, 2010) 117.

⁹⁰ van Orsouw, *Catalogus*, 6.

⁹¹ Bekkers, *Bibliografie van katholieke jeugdlectuur*, 8.

⁹² Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las, en er geheel in opging...’, *Uit eigen kring* 27:9 (1959) 341-344, aldaar 343.

De (veranderde) katholieke literaturopvatting

Het katholieke kinderverhaal heeft een aanzienlijke ontwikkeling doorgemaakt in de twintigste eeuw. In het begin van de twintigste eeuw was het katholieke karakter in het verhaal sterk aanwezig. Dit was in de omslag al merkbaar, zo werden op de voorkant van Malmberg-jeugdboeken uit deze periode doorgaans de gekruisigde Christus, de stalenkrans en het vaandel getoond.⁹³ Katholieke auteurs maakten voornamelijk gebruik van de schelmenroman. Dit is een genre waarin de hoofdpersoon van alles beleeft, zowel spannend als humoristisch, maar ook domheden begaat. Vervolgens vindt de hoofdpersoon daarbij het geloof, of verliest en hervindt hij of zij dit.⁹⁴ Hiernaast waren verhalen over de missie en heiligen populair. Het uitbrengen van avonturen-, indianen en detectiveverhalen werd daarentegen vooral in de eerste helft van de twintigste eeuw met afkeur bekeken, deze lectuur zou het hoofd van de kinderen op hol brengen en het zou hun goede smaak bederven.⁹⁵ *Arendsoog* kon echter wel op lof rekenen. Hiernaast hadden katholieken weinig op met het stripverhaal. Zo heeft het Vaticaan het gebruik van het stripverhaal veroordeeld.⁹⁶ Het beeldverhaal werd namelijk als een belangrijke oorzaak gezien van de ‘leesluiheid’ onder de jeugd.⁹⁷ Vanwege deze antipathie tegen het stripverhaal was er in de jaren vijftig enkel een stripverhaal aanwezig op de achterzijde van de *Taptoe*. Pas in de periode 1962-1965 zou het aantal stripverhalen in de *Taptoe* toenemen.⁹⁸ In de jaren zestig werden ook katholieke boeken uit hun traditionele keurslijf gehaald. Deze ontwikkeling is goed te zien bij de veranderde opvattingen van verschillende katholieke auteurs. Voor hen was het niet belangrijk meer dat het geloof de boventoon voerde in het verhaal. Zo stelt de katholieke auteur Carel Beke, bekend van de *Pim Pandoer* serie, in een interview uit de jaren zestig: ‘in het kinderboek moet enige moraal schuilen ... schuilen, dus niet te koop hangen, er moet kleur bekend worden.’ De katholieke schrijver Jan Nowee van *Arendsoog* beaamt dit: ‘Katholicisme alleen daar waar het normaal in het verhaal tot uiting moet komen, dan is het aanvaardbaar voor katholieke en niet-katholieke lezers’. Deze opvatting hing samen met het feit dat in de jaren zestig de uitgifte en vraag naar katholieke boeken sterk afnam. Hierdoor werden veel katholieke boeken opnieuw gepubliceerd, met aangepaste spelling, moderner taalgebruik en in geneutraliseerde vorm. In een hernieuwde uitgave van Puk en Muk werd bijvoorbeeld het *Onze Vader* weggehaald.⁹⁹ Met de aanvang van de jaren zestig lijken dus de hoogtijdagen van het katholieke boek geteld.

⁹³ Glas, *Een jeugdboekenfonds verschieft van kleur*, 119-120.

⁹⁴ Karen Ghonem-Woets en Piet Morren, Van een roomsche naar een nieuwe kleur in het werk. Over de veranderingen in het jeugdboekenfonds van Zwijssen en Malmberg na 1945, *Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis* 10 (2003) 85-102, aldaar 88.

⁹⁵ Jacques Dane, *De vrucht van Bijbelsche opvoeding. Populaire leescultuur en opvoeding in protestants-christelijke gezinnen circa 1880-1940* (Hilversum 1996) 72.

⁹⁶ Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las’, 343.

⁹⁷ van den Hoven, *Het goede en het mooie*, 40.

⁹⁸ Hemels, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland*, 1021.

⁹⁹ Bekkers, *Bibliografie van katholieke jeugdlectuur*, 12.

Ontstaan *Taptoe*

De *Taptoe* is in 1953 ontstaan vanuit het tijdschrift de *Roomse Jeugd*. Het laatste nummer van de *Roomse Jeugd* verschijnt op 15 september 1953.¹⁰⁰ In een advertentie in het katholieke tijdschrift *Beatrijs* wordt men geattendeerd op deze verandering. Er wordt hier beschreven dat de term ‘Roomse’ in *Roomse Jeugd* niet meer zou aanspreken tot de doelgroep. Enkel als noodzaak zou daarom van de naam afscheid worden genomen. Het doel van het blad bleef hetzelfde: de katholieke jeugd tussen 8 en 11 jaar ontspanning bieden en tegelijkertijd katholieke waarden en normen meegeven. Een andere wijziging die deze naamsverandering met zich meebracht was een verhoging van de oplage. *Roomse Jeugd* werd eenmaal per maand uitgebracht, *Taptoe* zou twee keer per maand verschijnen.¹⁰¹ Deze verschijningsfrequentie hield overigens aan tot 1960, vanaf hier zou het blad wekelijks verschijnen.¹⁰² Men wordt verder gerustgesteld dat deze naamsverandering voor de rest weinig voeten in aarde had: ‘Wat deze bladen uw kinderen schenken, blijft tot het beste behoren, dat op katholiek lektuurgebied wordt geboden. De vaste kern van goede katholieke jeugdauteurs en het stempel van de Katholieke Keurraad staan hier borg voor!’¹⁰³ Om deze nieuwe bladen enige legitimiteit te geven wordt in de beginjaren doorgaans verwezen naar de wortels van de tijdschriften. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in een advertentie in het tijdschrift *Beatrijs* uit 1957. In dit jaar is het blad inmiddels al 4 jaar gepubliceerd. *Taptoe* wordt hier beschreven als ‘van ouds bekend als *Roomse Jeugd*’.¹⁰⁴ Het tijdschrift verwijst daarnaast tot 1958 naar het verleden met de slogan ‘*Taptoe*, voor de *Roomse Jeugd*’.¹⁰⁵ De *Taptoe* had grote concurrentie op de katholieke tijdschriftenmarkt. Verschillende tijdschriften zoals *Vandaag*, *Zonneland*, *De Gouden Wiek* en *Weekblaadje voor de Roomsche Jeugd* richtten zich op dezelfde doelgroep.¹⁰⁶

Het einde van de *Engelbewaarder*

In 1958 maakte het blad een volgende grote verandering door. Het katholieke jeugdblad de *Engelbewaarder*, dat ruim zeventig jaar lang verschenen was, ging toen op in de *Taptoe*.¹⁰⁷ De aanleiding voor het verdwijnen van de *Engelbewaarder* was de lage oplage, die maar een fractie was in vergelijking met de *Taptoe*.¹⁰⁸ Vanwege deze fusering veranderde de slogan van *Taptoe* naar ‘*Waar in opgenomen De Engelbewaarder. Katholiek jeugdtijdschrift voor de Benelux.*’¹⁰⁹ Ook ging de volledige redactieraad van de *Engelbewaarder* over naar de *Taptoe*.¹¹⁰ De *Engelbewaarder* werd

¹⁰⁰ Ibidem, 1019.

¹⁰¹ ‘Groot nieuws voor uw kinderen!!’, *Beatrijs*; 11:37 (1953) 50.

¹⁰² Hemels, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland*, 1017

¹⁰³ ‘Groot nieuws voor uw kinderen!!’, 50.

¹⁰⁴ ‘Okki en Taptoe’, *Beatrijs* 15:52 (1957) 39.

¹⁰⁵ Hemels, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland*, 1017.

¹⁰⁶ H.G. Denters, ‘In de mist’, *Ons eigen blad*; 42:11 (1958) 502-503, aldaar 502.

¹⁰⁷ van den Hoven, *Het goede en het mooie*, 36.

¹⁰⁸ Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las’, 341.

¹⁰⁹ Hemels, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland*, 1017.

¹¹⁰ Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las’, 341.

beschouwd als het paradepaardje onder katholieke jeugdtijdschriften.¹¹¹ Vooral het sterk aanwezige katholieke karakter van dit tijdschrift kon op veel lof rekenen, dit was echter ook de reden van haar ondergang. Vanwege deze status zorgde het opdoeken van de Engelbewaarder voor veel kritiek. Een voorbeeld hiervan is het uiterst kritische opiniestuk van de heer Bechtold in *Ons Eigen Blad*. Hij beschreef de ondergang van de Engelbewaarder als een overwinning voor de (gehate) neutrale blaadjes. Hij had er weinig vertrouwen in dat de ‘godsdienstig-zedelijke en culturele hoogte van de Engelbewaarder bewaard zou kunnen blijven’.¹¹² Deze controversiële fusering behoefde daarom enige opheldering, dit werd bijvoorbeeld gegeven in *Ons Eigen Blad*. In een artikel wordt de verdwijning beschreven als een onvermijdelijke ontwikkeling: ‘De feiten hebben uitgewezen, dat het alleen mogelijk is de jeugdbladen op het gewenste peil te houden, wanneer slechts één katholiek jeugdblad een bepaalde categorie van de jeugd bestrijkt.’¹¹³ In een stuk in het katholiek-pedagogische tijdschrift *Uit Eigen Kring* werd de fusie op een andere manier uitgelegd: ‘De Engelbewaarder was een zeer gedistingeerd tijdschrift, en deed zijn naam alle eer aan. *Taptoe* is meer des kinds, ze hebben naar vorm en inhoud het beweeglijke dat de jeugd trekt’.¹¹⁴

Oplage en verspreiding

Het is moeilijk om aan de gegevens te komen met betrekking tot de oplage van de *Taptoe*, omdat het blad geen advertenties bevatte.¹¹⁵ Desondanks is er gefragmenteerd wel het een en ander bekend. Er kan gesteld worden dat het blad in haar beginjaren een groot bereik had. In 1959 had de *Taptoe* een oplage van 90.000, waarmee deze het grootste katholieke jeugdblad van Europa was.¹¹⁶ In 1961 zouden de *Okki* en de *Taptoe* gezamenlijk maar liefst 224.000 abonnees hebben.¹¹⁷ In 1967 was de oplage van de *Taptoe* gedaald naar 97.527, vervolgens steeg deze weer in het jaar 1971 naar 108.489 exemplaren.¹¹⁸ Eind jaren zeventig komt het blad echter in zwaar weer. In een krantenartikel uit 1983 wordt vermeld dat de oplage eind jaren zeventig met de helft minder is geworden, waardoor het blad bijna ten onder was gegaan.¹¹⁹ Een belangrijke oorzaak van dit grote bereik was de actieve verspreiding van de *Taptoe* in (katholieke) scholen: ‘De grootste drijfkracht in het verwerven van abonnementen is de broeder in klas’, zo wordt verteld in *Uit Eigen Kring*.¹²⁰ In 1975 werd de *Taptoe* op maar liefst 6000 van de 9000 basisscholen gelegen in Nederland verspreid.¹²¹ Hiernaast lag er, zeker in de beginjaren, een grote nadruk op de verspreiding van de *Taptoe* binnen de eigen zuil. In een editie van de *Taptoe* uit 1953 wordt dit zelfs aan de lezertjes duidelijk gemaakt: ‘Misschien kun je

¹¹¹ J. Bechtold, ‘De Engelbewaarder exit’, *Ons eigen blad* 42:10, 459-461, aldaar 459.

¹¹² Ibidem, 460.

¹¹³ ‘Onder het pedagogisch zoeklicht’, *Ons eigen blad*; 42:8 (1958) 384.

¹¹⁴ Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las’, 341.

¹¹⁵ Hemels, *Het geïllustreerde tijdschrift in Nederland in Nederland*, 1017.

¹¹⁶ Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las’, 341.

¹¹⁷ Avellino, ‘Okki is niet van gisteren’, 369.

¹¹⁸ Hemels, *Bibliografie van katholieke jeugdlectuur*, 1017.

¹¹⁹ ‘Pil en gulden doodsteek voor Taptoe’, *De Stem* (6 oktober 1983).

¹²⁰ Avellino, ‘Okki is niet van gisteren’, 369.

¹²¹ Adriaan van Dis, ‘Kinderbladen: prut voor het grut’, *NRC Handelsblad* (17 oktober 1975).

ons vertellen, of je nieuwe abonnees voor *Taptoe* hebt gewonnen en hoeveel. Dat zou voor ons een fijne verrassing zijn. Hoe meer jongens en meisjes de *Taptoe* lezen, des te mooier kunnen wij het blad maken!¹²² Ook ouders moesten hier een belangrijke rol in spelen. In een artikel uit 1959 wordt hiervoor een oproep gedaan: “Wij willen U, waarschijnlijk onnodig, nogmaals dringend aansporen om veel propaganda te maken voor *Okki/Taptoe*. Elk abonnement heeft kans een niet-katholiek periodiek te verdringen: dit is positieve winst.”¹²³

Deconfessionalisering

In 1968 wordt de *Taptoe* overgenomen door uitgeverij Malmberg van de Spaarnestad. Deze overname wordt doorgaans beschreven als het definitieve einde voor het katholieke karakter van het blad. Zo wordt de signatuur van de Katholieke Keurraad vervangen door een ander keurmerk: “Dit jeugdtijdschrift houdt zich aan de morele Europressjunior code”.¹²⁴ Ook werd het woordje katholiek weggehaald uit de slogan. Hiernaast verdween met deze overgang de Keurraad uit de redactie.¹²⁵ In deze tijd werd de *Taptoe* op steeds grotere schaal verspreid op niet-katholieke scholen. Dit kon niet iedereen waarderen. In een krantenartikel uit 1970 wordt beschreven dat ouders de verspreiding van de *Taptoe* op een openbare school aan banden wilden leggen. Er wordt door deze ouders geklaagd over katholieke indoctrinatie. Als reactie hierop stelt Malmberg “dat ze niet meer specifiek katholiek meer zijn”.¹²⁶ Nadat *Taptoe* haar katholieke identiteit verliest, blijft de oplage stabiel.¹²⁷ Het gat dat de katholieke identiteit achterliet, werd vanaf het midden van de jaren zeventig opgevuld door een activistisch karakter. De nadruk lag vooral op de milieubeweging. Ook de politiek in het algemeen werd besproken. Politiek ging echter meestal over de hoofden van de kinderen heen. Hiernaast ergerden ouders zich aan het feit dat politici wel eens op hak werden genomen. Vanaf eind jaren zeventig stond het blad vol met zware kost. Dit zorgde uiteindelijk bijna voor de ondergang van het blad. Midden jaren tachtig werd ingegrepen, het maatschappijkritische karakter verdween, het blad werd neutraler en luchtiger ingericht, ook om ouders niet tegen het hoofd te stoten.¹²⁸ De *Taptoe* kwam uiteindelijk pas in 2016 aan zijn einde.

¹²² *Taptoe* 1 (1953) 2.

¹²³ Avellino, ‘Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las’, 344.

¹²⁴ Hemels, *Bibliografie van katholieke jeugdlectuur*, 1022.

¹²⁵ Ibidem, 1017.

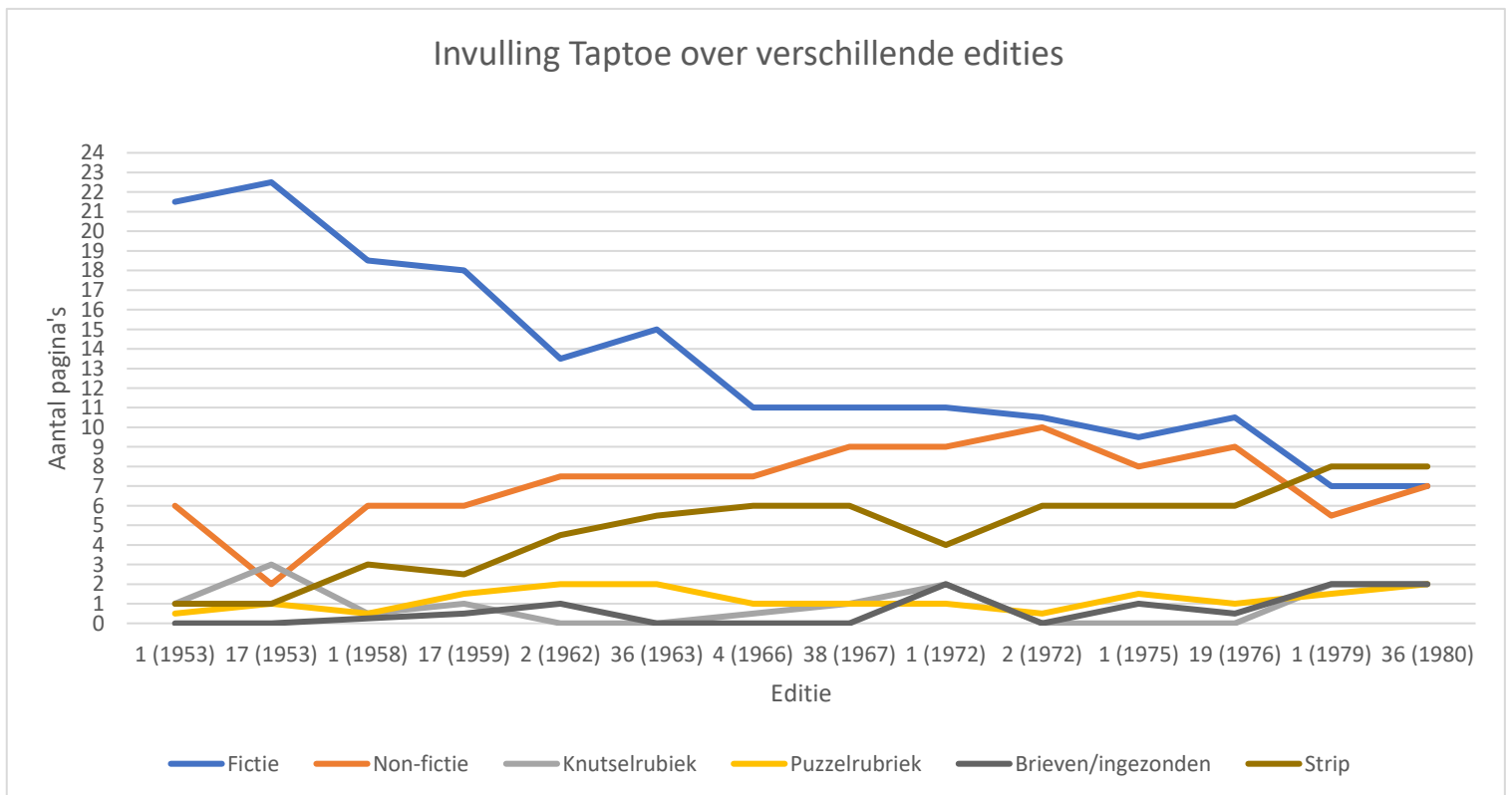
¹²⁶ ‘Harener ouders keren zich tegen verspreiding jeugdblaadjes via school’, *Nieuwsblad van het Noorden* (10 september 1970).

¹²⁷ Wang an Oe, ‘Okki en Taptoe 75 jaar’, *Provinciale Zeeuwse Courant* (20 augustus 1994).

¹²⁸ Annemieke Besseling, ‘Okki en Taptoe 75 jaar oud’, *De Stem* (18 augustus 1994).

Hoofdstuk 3: De rol van gender in de Taptoe

In dit hoofdstuk zal een analyse plaatsvinden van veertien edities van de *Taptoe*. Voor een uitgebreidere toelichting op deze analyse wordt verwezen naar de methode. Van ieder gekozen jaargang is de eerste editie en de editie van 1 juni geanalyseerd. Uit noodzaak wordt bij sommige jaargangen niet gebruik gemaakt van deze publicaties. Van jaargang 1972 waren er bijvoorbeeld enkel de eerste en tweede editie van dat jaar in de gebruikte collectie aanwezig. In deze analyse ligt de nadruk op de *fictieve verhalen en de bijbehorende afbeeldingen*. Uiteindelijk zijn er in totaal 44 fictieve verhalen verspreid over de veertien publicaties geanalyseerd, een overzicht hiervan is gegeven in bijlage 2. Deze verhalen zijn niet evenredig verdeeld over de jaargangen. De invulling van de *Taptoe* heeft namelijk door de tijd aanzienlijke veranderingen doorgemaakt. Dit is weergegeven in figuur 1. De *Taptoe* heeft in deze periode haar omvang stabiel gehouden op 32 pagina's. Uit de figuur blijkt dat het gebruik van het fictieve verhaal steeds meer afnam, terwijl de strip aan terrein won. Desondanks bleef het blad vrijwel over de gehele periode voor het grootste deel bestaan uit fictieve verhalen. De overige figuren die zijn voortgekomen uit de kwantitatieve analyse zijn aan het eind van het hoofdstuk geplaatst.

Figuur 1: De invulling van de *Taptoe* verdeeld over de periode 1953-1980.

De rol van meisjes/vrouwen

Vrouwen en meisjes hebben in de geanalyseerde jaargangen een ondergeschikte rol gespeeld. Dit blijkt uit figuur 2, waarin de verhouding van jongens en meisjes in de verhalen is weergegeven. In de eerste jaargang was deze verhouding het scheefst, hierna is deze in alle jaargangen stabiel gebleven. Deze discrepantie is nog groter bij de verbeelding van meisjes en vrouwen in afbeeldingen, zoals in figuur 3 te zien is. In vergelijking met de man-vrouwverhoudingen in verhalen is er in de verbeelding van meisjes en vrouwen wel een sterke stijging te zien tussen de jaargangen van 1966-1967 en 1972-1973. Meisjes werden in deze afbeeldingen voornamelijk afgebeeld in traditionele kledij. Hiermee wordt hun passiviteit benadrukt: ‘too pretty to ride a bike, play ball or visit the zoo’.¹²⁹ Verder werden meisjes en vrouwen voor het grootste gedeelte afgebeeld met ‘household items’, zoals in figuur 6 is weergegeven. De voorwerpen die het meest voorkwamen waren schrijfbaar en keukengerei, dit blijkt overeenkomstig met de domeinen waarin meisjes en vrouwen werden geplaatst.¹³⁰

De spaarzame rollen die de meisjes en vrouwen kregen toebedeeld, waren doorgaans van weinig belang. Zo waren het altijd jongens of mannen die in grotere mate een hoofdrol speelden in de verhalen. In jaargang 1979-1980 was de verhouding van mannelijke en vrouwelijke hoofdrollen in de verhalen pas evenredig verdeeld. In figuur 4 staat dit verschil in hoofdrollen verduidelijkt. Overeenkomstig met de bevindingen van Weitzman, werden meisjes over de gehele periode in de *Taptoe* passief neergezet.¹³¹ Meisjes voeren namelijk voornamelijk activiteiten uit die gecategoriseerd kunnen worden als ‘passive independent’, zoals blijkt uit bijlage 3. De interesses en passies van meisjes blijven onbesproken, het meisje heeft geen vrienden en zij gaat niet op avontuur. Voornamelijk in de confessionele periode van de *Taptoe* worden meisjes en vrouwen enkel in de kantlijn genoemd. Zij krijgt dan doorgaans geen activiteit, geen tekst(uitspraak) en geen naam toebedeeld, ze wordt beschreven met ‘meisje’, juffrouw of moeder. Hiernaast staat zij vaak in dienst van de jongen die de hoofdrol speelt, Weitzman noemt dit ‘while girls serve, boys lead’.¹³² Een voorbeeld hiervan is het verhaal *Are you Bill van den Hemme?*. Hierin gaat hoofdpersoon Kees zijn halfbroer ophalen op het vliegveld, terwijl zijn zusje Fientje thuis achterblijft om de tafel voor hen te dekken.¹³³ Een andere veelvoorkomende verhaalvorm in jeugdlectuur is de man als redder van het passieve, hulpeloze meisje in nood.¹³⁴ Dit stereotype is ook terug te zien in zowel de edities uit de jaren vijftig als in de jaren zeventig van de *Taptoe*. Het verhaal *Scotty op avontuur* is hier een voorbeeld van. Hierin steelt de gelijknamige hond een biefstuk van een vrouw. De vrouw is ten einde

¹²⁹ Weitzman et al., “Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.”, 1137.

¹³⁰ Zie voor verdere toelichting bijlage 4.

¹³¹ Weitzman et al., “Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.”, 1146.

¹³² Weitzman et al., “Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.”,

¹³³ Riet van den Brink, ‘Are You Bill van den Hemme’, *Taptoe 2* (1962) 10-13, 15.

¹³⁴ Weitzman et al., “Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.”, 1139.

raad. Uiteindelijk zorgt een moedige man ervoor dat de biefstuk terugkomt.¹³⁵ Ook in het verhaal *Breng even de koker...*, uit de editie van 1972, redt de heldhaftige hoofdpersoon Marc een hulpeloos klein meisje nadat een bouwplaats instort.¹³⁶

Verder blijkt dat meisjes en vrouwen consistent in alle jaargangen voor een groot deel binnenshuis worden geplaatst.¹³⁷ Buiten de huiselijke sfeer, worden meisjes enkel in de context van school behandeld. Volwassen vrouwen worden vrijwel altijd in huiselijke sfeer als moeder gepresenteerd, enkele keren wordt een vrouw verbonden aan stereotype vrouwelijke beroepen, zoals een docent of verpleger, dit gebeurt bijvoorbeeld in *Schrijver op school*.¹³⁸ Het katholieke ideaal omtrent moederschap blijft dus sterk aanwezig. De schoolomgeving komt bijvoorbeeld terug in *Vlucht uit Boedapest* uit 1958, een van de spaarzame verhalen uit de verzuilde periode van de *Taptoe* waarin enkel meisjes een hoofdrol spelen. Dit speelt zich volledig af op een katholieke meisjes-MULO. Het gescheiden scholen-ideaal van de katholieken wordt hier dus ook gepropageerd.¹³⁹ In latere jaargangen neemt het aantal meisjes in hoofdrollen toe. Deze hoofdrollen vinden echter ook alleen plaats in de context van school. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in *Schrijver op school*, waarin Annetje samen met haar klasgenoten voorbereidingen treft voor een auteur die de school bezoekt.¹⁴⁰ Een ander voorbeeld is *Aardrijkskundeles met staarten* uit 1979, waarin Karolien allerlei vreemde dingen meemaakt tijdens haar les aardrijkskunde.¹⁴¹ Overeenkomstig met Weitzman kijken meisjes verder vaak vanaf thuis toe hoe jongens avontuur beleven.¹⁴² Een voorbeeld hiervan is *De fietsbel* uit de editie van 1953. Hier vinden drie jongens een bijzondere fietsbel langs de weg, zij besluiten deze vervolgens te begraven. Het meisje van wie de fietsbel uiteindelijk is, kijkt ondertussen toe vanuit haar kamer. Haar enige rol is om aan het einde de fietsbel in ontvangst te nemen.¹⁴³ Vergelijkbaar is het verhaal *Telefoon om drie uur 's nachts* uit 1976. Hierin wordt Annet iedere nacht om drie uur gewekt door haar buurman, omdat hij op dat tijdstip dagelijks wordt gebeld. Ze vindt dit achterdochtig, maar in plaats van dat zij zelf op onderzoek uitgaat, laat ze dit over aan haar broer. Vervolgens kijkt ze vanuit het raam toe hoe haar broer bij de burensluit.¹⁴⁴ In verhalen die afspelen in vreemde werelden of culturen worden meisjes en vrouwen volledig buitengesloten. Voorbeelden hiervan zijn *Sidin en de Neushoorn* uit 1953, dat zich afspeelt in Indonesië¹⁴⁵, *Mamoroe en de gouden karper* uit 1967, waarin Japan de achtergrond is¹⁴⁶ en *De grote mars 2* uit 1979, dat plaatsvindt in Peru.¹⁴⁷ Ook het verleden was geen

¹³⁵ Wim Verbeeten, 'Scotty op avontuur', *Taptoe* 2 (6 oktober 1962). 4-5, 7.

¹³⁶ Guus Betlem, 'Breng even de koker...', *Taptoe* 1 (13 september 1975) 18-23, 26.

¹³⁷ Voor een verdere toelichting zie figuur 5.

¹³⁸ Thea Beckman, 'Schrijver op school', *Taptoe* 1 (1975) 4-6, 10.

¹³⁹ Wim Verbeeten, 'Vlucht uit Boedapest', *Taptoe* 17 (1959) 18-24.

¹⁴⁰ Beckman, 'Schrijver op school', 4-6, 10.

¹⁴¹ Tais Tjeng, 'Aardrijkskundeles met staarten', *Taptoe* 1 (1979) 10-11, 19.

¹⁴² Weitzman et al., "Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.", 1133.

¹⁴³ A. Sutorius, 'De fietsbel', *Taptoe* 17 (1954) 5-7.

¹⁴⁴ 'De deur stond op een kier', *Taptoe* 19 (1976) 8-11, 30.

¹⁴⁵ 'Sidin en de Neushoorn', *Taptoe* 1 (1953) 18-20.

¹⁴⁶ Gerda van Cleemput, 'Mamoroe en de gouden karper', *Taptoe* 38 (1967) 30-31.

¹⁴⁷ Henk Bernard, 'De grote mars 2', *Taptoe* 36 (1980) 24-27.

plek voor meisjes. In *Het einde van de Zwarte Havik*, een typisch ridderverhaal, wordt geen enkele vrouw of meisje genoemd.¹⁴⁸ Hetzelfde geldt voor de *Zoon van de Noorman*, een verhaal over Vikingen.¹⁴⁹

Meisjes en vrouwen worden voornamelijk beschreven aan de hand van stereotyperende emotionele karakteristieken. Zo kwam uit deze steekproef naar voren dat zij voornamelijk als ‘angstig’ beschreven worden.¹⁵⁰ In het verhaal *Het Buitenkansje* uit 1953 komt deze karakterisering duidelijk naar voren. Nadat men vergeten is om de cijfers uit te veegen, komen deze tot leven. Ieder cijfer krijgt een sekse en een karakter toegeschreven. De meisjes worden als bang en angstig beschreven, terwijl de jongens moedig en soms zelfs overmoedig zijn.¹⁵¹ In *Wie noemt een eend nou Johnnie?* uit 1979 worden eveneens traditionele karakteristieken gehandhaafd. Hoofdpersoon Freddie vindt een eend in de tuin. Moeder voelt zich geroepen en ontfermt zich meteen op een zorgzame manier over het eendje, ze voelt zich er meteen emotioneel mee verbonden. Na een tijdje komt vader thuis van het werk, en stelt op rationele wijze vast dat men de dierenambulance moet bellen. De moeder voelt hier weinig voor en wil het eendje thuis in alle rust blijven verzorgen.¹⁵² Ook in het verhaal *De kleermaker en de wolven* wordt moeder wolf empathisch neergezet, terwijl vader wolf de rationale kant moet vertegenwoordigen. Op een dag komen moeder en vader wolf een kleermaker tegen. De vader besluit om deze op te eten. Moeder wolf smeekte haar man in tranen daarop om de kleermaker te sparen. Uiteindelijk stemt de man brommend met tegenzin in.¹⁵³ Vaak wordt dus de rationele man geaccentueerd met de emotionele vrouw.

Soms worden vrouwen negatief of op een misogynie manier beschreven. Dit is overeenkomstig met de vele negatieve stereotypen die er waren binnen het katholicisme, zo werden vrouwen gezien als een makkelijke prooi voor corruptie.¹⁵⁴ Dit beeld komt terug in het hiervoor al genoemde *Kleermaker en de wolven*. Nadat vader wolf de kleermaker met tegenzin heeft gespaard, wordt er een kettingreactie op gang gezet waardoor zij het einde van het verhaal niet overleven.¹⁵⁵ Hier wordt dus katholieke idee van de corrumperende werking van de vrouw op de man gepropageerd. Een ander voorbeeld van een negatieve beschrijving van de vrouw is het verhaal *Een kistje met Geld*. Hierin wordt de man stevast beschreven als verstandig en slim. Zijn vrouw was een blok aan zijn been. Zij was ‘dom’, ze lag de hele dag te slapen en ze kon niet met geld omgaan, waardoor de man in armoede moest leven. Ze was daarnaast een alcoholist. Hierdoor greep de man in, hij gaf enkel een klein gedeelte van zijn inkomsten aan de vrouw, de rest stopte hij in een kistje. Op een dag kwam er echter een koopman langs, de vrouw kon zijn koopwaar niet weerstaan. Ze gaf het kistje, en daarmee al het spaargeld, aan de man als

¹⁴⁸ ‘Het einde van de Zwarte Havik’, *Taptoe* 1 (1953) 24-30.

¹⁴⁹ W.J. Verbeeten, ‘De zoon van de Noorman’, *Taptoe* 17 (1954) 2-7, 10-11.

¹⁵⁰ Voor een verdere toelichting zie bijlage 5.

¹⁵¹ Peter, ‘Het buitenkansje’, *Taptoe* 17 (1953) 3-5.

¹⁵² Sjoerd Kuyper, ‘Wie noemt een eend nou Johnnie?’, *Taptoe* 1 (1979) 24-26.

¹⁵³ ‘De kleermaker en de wolven’, *Taptoe* 4 (1966) 26-27, 30-31.

¹⁵⁴ van Osselaer, ‘Gender ideology for the ‘The little Church’ 88.

¹⁵⁵ ‘De kleermaker en de wolven’, 26-27, 30-31.

betaling. Dit was natuurlijk een te groot bedrag. Aan het eind van het verhaal vindt het stel het kistje gelukkigerwijs terug.¹⁵⁶

De rol van jongens/mannen

Het grootste deel van de verhalen in de periode 1953-1980 van de *Taptoe* draait om jongens en mannen. Zij worden vaker benoemd dan meisjes en hun rol is van groter belang. Dit is beschreven in figuur 1 en 4. Uit figuur 3 blijkt dat dit eveneens het geval is bij afbeeldingen. Dit betekent niet dat stereotypen voor jongens geen rol spelen. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de diverse afbeeldingen. Jongens en mannen werden in tegenstelling tot meisjes veel meer met ‘production artifacts’ afgebeeld.¹⁵⁷ Dit komt overeen met het katholieke ideaal, waarin een man met betaald werk zijn gezin moest onderhouden.

Een stereotype dat veelal terugkomt in de verhalen is de heldhaftige en de moedige jongen. Als het gaat om bijvoeglijke naamwoorden worden jongens bijvoorbeeld het meest frequent beschreven met dik, lang, moedig en sterk.¹⁵⁸ Vaak worden jongens daarom in gevaarlijke situaties geplaatst, waarin heldendaden verricht moeten worden. Dit is terug te zien bij de afgebeelde voorwerpen, jongens worden voor het overgrote deel verbeeld met wapens.¹⁵⁹ Heldendaden spelen bijvoorbeeld een rol in *Muiterij aan Boord*. Hierin helpt een jongen op gevaarlijke wijze een muiterij te voorkomen.¹⁶⁰ In *Wolven huilen in de Wildernis* gaat de indiaan Mah-ta-con, in zijn eentje op jacht. Hij wordt voorgesteld als een mannelijk ideaal, sterk, groot, onbevreesd. Uiteindelijk weet hij op heldhaftige wijze zijn leven te redden.¹⁶¹ Dit beeld wordt vaak versterkt in historische contexten. In *De zoon van de Noorman* helpt een heldhaftige vader zijn zoon te bevrijden.¹⁶² Vergelijkbaar is het verhaal *Het einde van de Zwarte Havik* waarin gevaarlijke ridders in conflict zijn.¹⁶³ Meisjes en vrouwen hebben enkel plaats in deze verhalen wanneer zij gered moeten worden, dit komt terug in de hiervoor besproken verhaalvorm van de heldhaftige jongen en het hulpeloze meisje. In *Vittorio nam de uitdaging aan* speelt dit mannelijke ideaal op een andere manier een belangrijke rol. Vittorio durft een berg niet te beklimmen, waardoor hij wordt uitgemaakt voor lafaard en angsthaas. Vittorio voldoet niet aan het mannelijke ideaal wat hiervoor geschetst is, waardoor hij zich alsnog geroepen voelt om de gevaarlijke berg te beklimmen. Dit overleeft hij nauwelijks.¹⁶⁴

Terwijl meisjes vaak binnenshuis bleven, gaan verhalen van jongens in jeugdliteratuur vaak over een avontuur dat zij samen met hun vrienden beleven.¹⁶⁵ Dit is ook terug te zien in de *Taptoe*. Zo

¹⁵⁶ Lode Bodelha, ‘Een kistje met geld’, *Taptoe* 1 (1958) 5-7.

¹⁵⁷ Voor een verdere toelichting zie figuur 6.

¹⁵⁸ Voor een verdere toelichting zie bijlage 5.

¹⁵⁹ Voor een verdere toelichting zie bijlage 4.

¹⁶⁰ T. Macco, ‘Muiterij aan boord’, *Taptoe* 1 (1958) 26-31.

¹⁶¹ ‘Wolven huilen in de wildernis’, *Taptoe* 36 (1963) 26-27, 31.

¹⁶² Verbeeten, ‘De zoon van de Noorman’, 2-7, 10-11.

¹⁶³ ‘Het einde van de Zwarte Havik’, 24-30.

¹⁶⁴ Aad van Vlaardingen, ‘Vittorio nam de uitdaging aan’, *Taptoe* 38 (1967) 6-7, 10-11

¹⁶⁵ Weitzman et al., “Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.”, 1128.

beleven in *De fietsbel* drie jongens een spannend avontuur nadat zij een bel hebben gevonden.¹⁶⁶ In *Jongen verdronken* gaan een aantal vrienden samen zwemmen. Zij kunnen hun vriend na een tijdje niet meer terugvinden, en denken dat hij verdronken is, hij blijkt echter zonder iets gezegd te hebben een frietje zijn halen.¹⁶⁷ Ook het verhaal *Woelige weken op Gur 5* gaat in op een vriendschap. Tommy en Ivar gaan hierin op zoek naar een mythisch monster in de grotten.¹⁶⁸ Verder speelt de vader-zoonrelatie vaak een belangrijke rol in de verhalen uit de *Taptoe*, zoals in de *Zoon van de Noorman*. Hier gaat een vader op zoek naar zijn gevangene zoon.¹⁶⁹ In *Muiterij aan boord* probeert een vader zijn zoon het leven op een schip aan te leren.¹⁷⁰ Verder gaat in de *familie Kandelaar* een vader samen met zijn zoon een kraai bevrijden uit een schoorsteen.¹⁷¹ Het propageren van deze relatie staat in verband met genderidealen, de vader moest betrokken zijn bij zijn zoon zodat verzekerd werd dat gepaste genderrollen werden overgedragen.¹⁷²

Typische katholieke mannelijkheidsidealen zijn ook terug te vinden in de *Taptoe*. De vader houdt zich bijvoorbeeld in geen van de verhalen bezig met het huishouden, hij is nauwelijks betrokken bij de opvoeding en doorgaans aan het werk. De *Taptoe* is over de gehele periode doordrongen van dit katholieke ideaal, waarin de vader buitenshuis werkt. Ook de rol van de *Pater Familias* komt naar voren. In *Toen de bliksem insloeg* wordt er gediscussieerd over de voogdij van een jongen, waarvan de vader recent is doodgegaan. Ondanks dat het huishouden en de kinderen het domein waren van de vrouw, hebben zij geen rol in deze beslissing.¹⁷³ Het mannelijke ideaal van de zoeaaf en priester komt terug in de missieverhalen. Hierin wordt een grote loyaliteit aan de kerk verheerlijkt. Missionarissen worden neergezet als heldhaftige gelovigen die de lokale bevolking komen redden. Ook het idee dat de man enkel geschikt is als leider, omdat hij deze kwaliteiten van God had gekregen, is veel terug te zien. Zo speelt in *De opgeschoten Keizer* een mannelijke keizer de hoofdrol.¹⁷⁴ Binnen het verhaal *De strijd van de bosmuizen en de spitsmuizen* worden Snor en Pieper de Grote, als aanvoerder van hun volk, beschreven als groot, mannelijk en onverschrokken.¹⁷⁵ In geen van de verhalen wordt een vrouw of meisje als leider voorgesteld.

Mannen en jongens blijven stereotiep verbeeld worden over de periode 1953-1980. Desondanks zijn er ook uitzonderingen. In het verhaal *Josef speelde met Poppen* wordt tegen deze genderidealen ingegaan. In het verhaal maakt de wees Josef poppen voor zichzelf. Josef is hier erg

¹⁶⁶ Sutorius, 'De fietsbel', 5-7.

¹⁶⁷ Leo Foppe, 'Jongen verdronken', *Taptoe* 17 (1959) 4-10.

¹⁶⁸ José van Dijk, 'Woelige weken op gur 5 - Sgur in rep en roer', *Taptoe* 19 (1976) 20-23, 26-27.

¹⁶⁹ Verbeeten, 'De zoon van de Noorman', 2-7, 10-11.

¹⁷⁰ Macco, 'Muiterij aan boord', 26-31.

¹⁷¹ Piet Broos, 'De familie Kandelaar', *Taptoe* 4 (1966) 6-7, 10-11.

¹⁷² Carole Brugeilles et al., 'Male and Female Characters in Illustrated Children's Books or How Children's Literature Contributes to the Construction of Gender Male and female characters in illustrated children's books', *Population* 57:2 (2002) 237-267, aldaar 263.

¹⁷³ 'Toen de bliksem insloeg', *Taptoe* 1 (1953) 11-15.

¹⁷⁴ Ad van Seijen, 'De opgeschoten keizer', *Taptoe* 1 (1953) 22-24.

¹⁷⁵ Frank Herzen, 'De strijd van de bosmuizen en de spitsmuizen', *Taptoe* 1 (1975) 20-23.

gesteld op. Wanneer hij wordt geadopteerd, blijkt zijn nieuwe vader geen liefhebber te zijn van de hobby van Josef. Hij associeert dit met vrouwelijkheid en hij wil geen ‘watje’ opvoeden. Uiteindelijk accepteert de vader de hobby van Josef. Josef botst in dit verhaal dus met de traditionele genderidealen van zijn vader.¹⁷⁶ Verder worden jongens, maar ook mannen, relatief vaak huilend verbeeld, ondanks dat emotionaliteit vooral aan vrouwelijkheid wordt gekoppeld.¹⁷⁷

Het roomse familie-ideaal

Veel fictieve verhalen spelen zich af rondom de familie. In 44% van de verhalen in deze steekproef speelt het gezin een aanzienlijke rol. Het accent op de familie blijft een consistente factor binnen de *Taptoe* in de periode 1953-1980. Dit kwam initieel voort uit de nadruk die het Vaticaan legt op de familie als de hoeksteen van de samenleving.¹⁷⁸ Dit gezin ziet er over deze periode 1953-1980 exact hetzelfde uit. Er is bijvoorbeeld geen enkele familie met één ouder. Ieder gehuwd stel heeft minimaal een kind, doorgaans bestaat het gezin uit een jongen en een meisje. De rolverdeling is traditioneel, de vader heeft een baan, de moeder doet vrijwel altijd dienst in het huishouden. Het roomse familie-ideaal blijft dus in deze periode de boventoon voeren.

Het katholieke karakter

Het katholieke karakter van het blad komt doorgaans tot midden jaren zestig duidelijk naar voren in de fictieve verhalen. Een voorbeeld zijn de missieverhalen die enkel in de eerste jaargang voorkomen. Soms wordt het katholicisme weinig subtiel gebracht. In *Anthony's geheim* heeft Anthony stiekem een kapel gemaakt op de zolder van de kerk. Door een zware sneeuwstorm zakt de kerk in terwijl hij op zolder zit. Anthony bidt, terwijl hij onder het puin ligt, tot Maria, waardoor hij uiteindelijk zwaargewond gevonden wordt.¹⁷⁹ Ook is in de eerste jaargangen een duidelijke moraliserende toon aanwezig. In *Chafid en zijn vrienden* is bijvoorbeeld de boodschap aan kinderen dat men zich niet moet vervreemden van naasten, in *De fietsbel* krijgen de lezers raad om nooit zelf als detectives moet optreden.¹⁸⁰ Het eerdergenoemde activistische karakter van het blad is ook terug te zien. Zo staat er in 1975 een gedicht in het blad over de woningnood. In jaargang 1980 gaat het verhaal *De grote mars 2* over een staking van arbeiders in Peru.¹⁸¹

¹⁷⁶ Leni Saris, ‘Josef speelde met poppen’, *Taptoe* 17 (1959) 26-31.

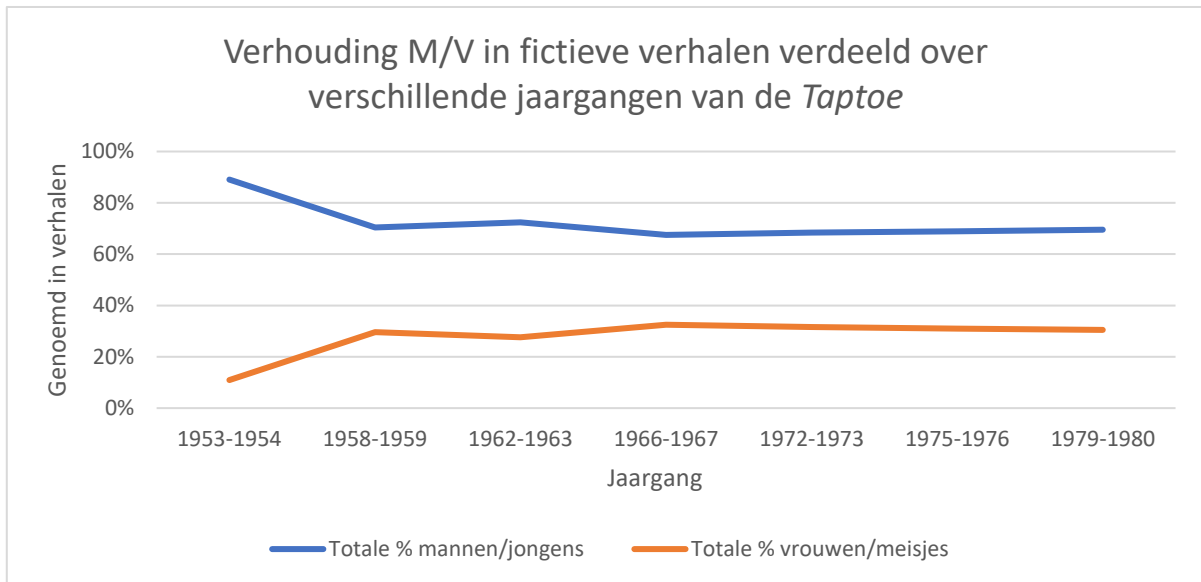
¹⁷⁷ Weitzman et al., ‘Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children.’, 1125.

¹⁷⁸ Eijt, ‘Vrouw waartoe zijt gij op aarde?’ 46.

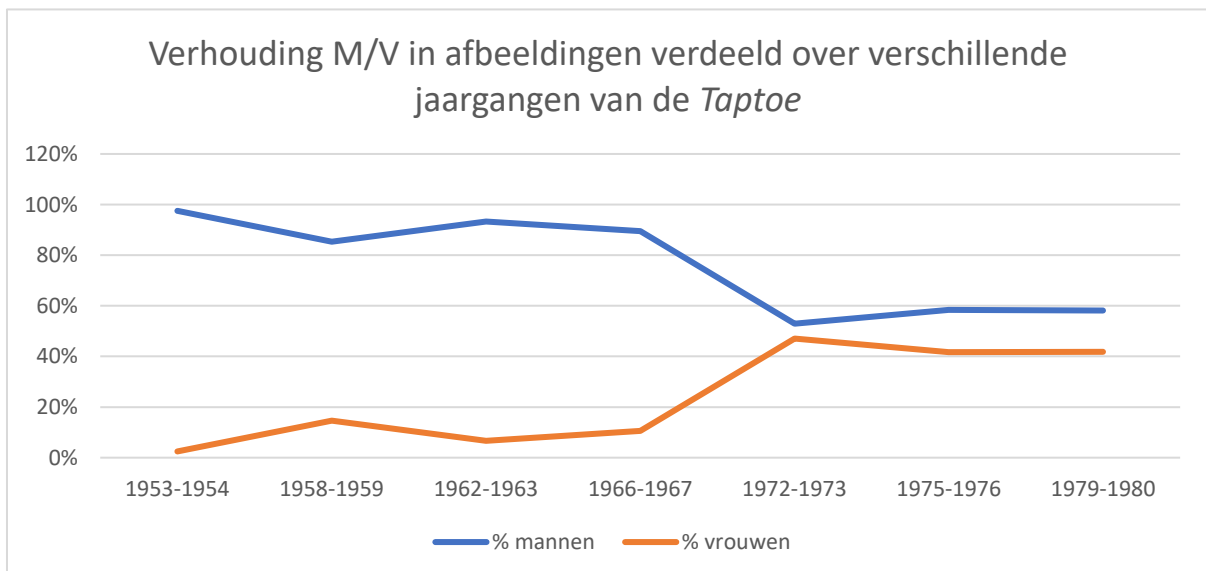
¹⁷⁹ M. Deruyte, ‘Anthony’s geheim’, *Taptoe* 2 (1962) 20-23, 26-27.

¹⁸⁰ J. Toebosch, ‘Chafid en zijn vrienden’, *Taptoe* 17 (1954) 12-14; Sutorius, ‘De fietsbel’, 5-7.

¹⁸¹ Bernard, ‘De grote mars 2’, 24-27.

Figuur 2: De verhouding mannen/jongens en vrouwen/meisjes in fictieve verhalen verdeeld over verschillende jaargangen van de *Taptoe*, 1953-1980.

Figuur 3: De verhouding mannen/jongens en vrouwen/meisjes in afbeeldingen verdeeld over verschillende jaargangen van de *Taptoe*, 1953-1980.

Jaargang	Aantal hoofdrol M	Aantal hoofdrol V	Procentueel aantal mannelijke hoofdrollen ten opzichte van totaal geslacht	Procentueel aantal vrouwelijke hoofdrollen ten opzichte van totaal geslacht
1953-1954	40	2	70%	29%
1958-1959	8	2	21%	13%
1962-1963	9	0	43%	0%
1966-1967	7	0	26%	0%
1972-1973	7	0	54%	0%
1975-1976	5	1	25%	11%
1979-1980	3	3	19%	43%

Figuur 4: De verhouding mannelijke en vrouwelijke hoofdrollen in de Taptoe, periode 1953-1980.

Jaargang	Aantal binnenshuis M	Aantal binnenshuis V	Procentueel aantal binnenshuis ten opzichte van totaal geslacht	Procentueel aantal binnenshuis ten opzichte van totaal geslacht
1953-1954	5	6	9%	86%
1958-1959	3	6	8%	46%
1962-1963	2	5	10%	63%
1966-1967	7	11	26%	85%
1972-1973	1	4	8%	67%
1975-1976	2	2	10%	22%
1979-1980	3	3	19%	43%
Totaal ->	23	33	12%	50%

Figuur 5: Het aantal vrouwen en mannen dat per jaargang binnenshuis wordt geplaatst, inclusief de procentuele verhouding. De gegevens komen uit de Taptoe, periode 1953-1980.

Soort artifact (Crabb et al.)	Aantal M met artifact	Aantal V met artifact	Procentuele verdeling artifacts M	Procentuele verdeling artifacts V
Production	37	4	74%	31%
Personal	10	3	20%	23%
Household	3	6	6%	46%
Totaal ->	50	13		

Figuur 6: Het aantal vrouwen en mannen dat wordt afgebeeld met een ‘production’, ‘personal’ of ‘household’ artifacts, inclusief de procentuele verdeling. De gegevens komen uit de Taptoe, periode 1953-1980.

Conclusie

In dit paper is getracht te onderzoeken in hoeverre katholieke opvattingen over gender(idealen) een rol spelen binnen het tijdschrift *Taptoe* in de periode 1953-1980. Aan de hand van de steekproef kunnen voorzichtig uitspraken worden gedaan over de invloed van de ontzuiling op het gebied van gender in de *Taptoe*.

Het tijdschrift *Taptoe* kwam voort uit *Roomse Jeugd* in 1953. Dit was een verandering die enkel in naam was. De *Taptoe* was net zoals *Roomse Jeugd* een blad dat gericht was op de katholieke jeugd tussen 8 en 11 jaar. Het blad moest ontspanning bieden en tegelijkertijd katholieke waarden en normen meegeven. De *Taptoe* was met haar oplage in deze periode een grote speler op het gebied van jeugdtijdschriften. Hierdoor had zij dus grote invloed op de kinderen in Nederland. In 1968 zou abrupt een einde zijn gekomen aan de confessionele grondslag van het blad, in dit jaar nam Malmberg de uitgeversrechten over.

In dit paper wordt deze harde breuk met het verleden ter discussie gesteld. Op het gebied van gender bleef het blad namelijk veel overeenkomsten met het verleden vertonen. Uit de analyse blijkt namelijk dat katholieke genderidealen na 1968 nog steeds terug te vinden zijn in het blad. Zo bleef het katholieke moederschapsideaal sterk aanwezig in de *Taptoe*. De volwassen vrouw wordt consistent in de huiselijke sfeer als moeder gepresenteerd. Zij werkt over het algemeen niet, of zij houdt zich bezig met beroepen die met vrouwelijkheid geassocieerd werden, zoals de zorg of het onderwijs. Ook het katholieke mannelijkheidsideaal bleef de boventoon voeren. Dit hield in dat de man zijn familie moest ondersteunen met zijn werk. Vaders in de verhalen voldeden doorgaans aan dit ideaal, hierbij waren zij vaak afwezig in het huishouden. Er is geen enkel verhaal waarin een vader uit zijn traditionele keurslijf wordt gehaald, zoals een vader die kookt voor zijn gezin. Dit traditionele roomse gezinsideaal, met een werkende vader in combinatie met een moeder in het huishouden, blijft in de periode 1953-1980 domineren.

Meisjes en vrouwen speelden over deze gehele periode een ondergeschikte rol in de *Taptoe*. Als meisjes rollen kregen toebedeeld, werden zij passief neergezet. Over de gehele periode werden meisjes voor een groot deel binnenshuis geplaatst. De interesses en passies van meisjes bleven voornamelijk onbesproken, het meisje had geen vrienden en zij ging niet op avontuur. In latere edities neemt het aantal meisjes toe in de verhalen, zij krijgen dan ook belangrijkere rollen toebedeeld. Desondanks worden meisjes nog steeds enkel in veilige domeinen geplaatst, zoals op school of in het huis. Op deze manier werd aan meisjes het katholieke moederschapsideaal gepropageerd. Het leven van een meisje moest in het teken staan van haar toekomstige rol als moeder. Dit leven vindt voornamelijk binnenshuis plaats, avontuur en andere interesses waren onderschikt aan dit ideaal. Op dit gebied blijft het geloof dus ook aanwezig in het blad. Ook jongens werden stereotiep verbeeld. Jongens moesten stoer, moedig en sterk zijn. Deze genderidealen bleven consistent in het tijdschrift aanwezig.

Dit paper wil een toevoeging vormen aan het debat omtrent de periodisering van de verzuiling. De ontzuiling blijkt zijn invloed op het blad te hebben uitgeoefend. Verhalen met een duidelijke katholieke ondertoon, zoals het missieverhaal, verdwenen, net zoals alle resterende katholieke symboliek. Ook nam het aantal meisjes en vrouwen toe in het blad, alhoewel dit aantal na een snelle stijging stabiel bleef. Het katholieke karakter van de *Taptoe* verdween tijdens de periode van ontzuiling naar de achtergrond, het werd subtieler. Op het gebied van gender bleef het blad namelijk traditioneel. De verzuiling heeft dus niet zo abrupt plaatsgevonden als vaak wordt voorgesteld. In de jaren zeventig moest er bij de *Taptoe* nog steeds een bepaald ontzuilingsproces plaatsvinden.

Bibliografie

Primaire bronnen

Tijdschriften

Avellino, Over een Engelbewaarder die Okki en Taptoe las, en er geheel in opging..., *Uit eigen kring* 27:9 (1959) 341-344.

Avellino, 'Okki is niet van gisteren, Taptoe klaart het morgen wel, maar... Vandaag is noch gisteren?', noch morgen!', *Uit eigen kring* 29 (1961) 369-375.

Bechtold, J., 'De Engelbewaarder exit', *Ons eigen blad* 42:10, 459-461.

Denters, H.G., 'In de mist', *Ons eigen blad*; 42:11 (1958) 502-503.

'Groot nieuws voor uw kinderen!!', *Beatrijs*; 11:37 (1953) 50.

'Okki en Taptoe', *Beatrijs* 15:52 (1957).

'Onder het pedagogisch zoeklicht', *Ons eigen blad*; 42:8 (1958) 384.

Taptoe 1 (1953).

Taptoe 17 (1954).

Taptoe 1 (1958).

Taptoe 17 (1959).

Taptoe 2 (1962).

Taptoe 36 (1963).

Taptoe 4 (1966).

Taptoe 38 (1967).

Taptoe 1 (1972).

Taptoe 2 (1972).

Taptoe 1 (1975).

Taptoe 19 (1976).

Taptoe 1 (1979).

Taptoe 36 (1980).

Krantenartikelen

Besseling, A., 'Okki en Taptoe 75 jaar oud', *De Stem* (18 augustus 1994).

van Dis, A., 'Kinderbladen: prut voor het grut', *NRC Handelsblad* (17 oktober 1975).

Harener ouders keren zich tegen verspreiding jeugdblaadjes via school', *Nieuwsblad van het Noorden* (10 september 1970).

Oe, W. A., 'Okki en Taptoe 75 jaar', *Provinciale Zeeuwse Courant* (20 augustus 1994).

'Pil en gulden doodsteek voor Taptoe', *De Stem* (6 oktober 1983).

Websites

De Bijbel.nl, <https://debijbel.nl/bijbel/NBV/EPH.5/Efezi%C3%ABrs-5> (geraadpleegd op 14 juni 2022).

Secundaire literatuur

Adema, J., 'Verzuiling als metafoor voor modernisering' in: Madelon de Keizer en Sophie Tates eds., *Moderniteit. Modernisme en massacultuur in Nederland 1914-1940* (Amsterdam 2004) 265-282.

Akkerman, T. en Stuurman, S., *De zondige riviera van het katholicisme* (Amsterdam 1985).

Art J., et al., "The cult of the Virgin Mary, or the Feminization of the Male Element in the Roman Catholic Church?: A Psycho-Historical Hypothesis, in: Jan de Maeyer et al eds., *Gender and Christianity in Modern Europe: Beyond the Feminization Thesis* (Leuven 2012) 73-83.

Art, J. en Buerman, T., 'Is de katholieke man wel een echte vent? Suggesties voor onderzoek naar mannelijkheid, katholicisme en antiklerikalisme', *Historica* 30:2 (2007) 27-29.

Bekkers, J., *Bibliografie van katholieke jeugdlectuur* (Nijmegen 2010).

Blom, J., 'De jaren vijftig' en 'De jaren zestig'. *BMGN - Low Countries Historical Review*, 112:4 (1997) 517-528.

de Bock, G., 'Weemoedig als een kind, maar sterk als een man': Beelden van mannelijkheid in West-Vlaamse Katholieke prijsboeken uit de late negentiende eeuw', *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis* 41:1-2 (2011) 59-100.

Bosch, M., 'Domesticity, Pillarization and Gender: Historical Explanations for the Divergent Pattern of Dutch Women's Economic Citizenship', *BMGN-The low countries historical review* 125:2-3 (2010) 269-300.

Brugeilles C. et al., 'Male and Female Characters in Illustrated Children's Books or How Children's Literature Contributes to the Construction of Gender Male and female characters in illustrated childrens books', *Population* 57:2 (2002) 237-267

Buerman, T., 'Lions and Lambs At the Same Time, Belgian Zouave Stories and Examples of Religious Masculinity', in: Jan de Maeyer et al. eds., *Gender and Christianity in Modern Europe: Beyond the Feminization Thesis* (Leuven 2012) 107-119.

Buerman T. en van Osselaer, T., 'Op zoek naar de goede katholiek m/v: Feminisering en masculiniteit in het katholicisme in België sinds de vroegmoderne tijd (ca. 1750-1950)', *Handelingen - Koninklijke*

Zuidnederlandse maatschappij voor taal- en letterkunde en geschiedenis 61 (2007) 255-268.

Casey, K. et al., Sixty Years of Gender representation in Children's Books: Conditions associated with overrepresentation of male versus female protagonists, *PLoS One* 15:16 (2021) 1-19.

Crabb P.B. en Bielawski, D., 'Representations of Material Culture and Gender in Award-Winning Children's Books: A 20-Year Follow-Up', *Journal of research in Childhood education* 30 (2011) 390-398.

van Dam, P., *Staat van verzuiling* (Amsterdam 2011).

van Dam, P., 'Een wankel vertoog. Over verzuiling als karikatuur', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 126:3 (2011) 52-77.

van Dam, P., 'Achter de zuilen. Voorbij verzuiling en ontzuiling als kader in de religiegeschiedenis.' In: Peter van Dam, James Kennedy en Friso Wielenga eds., *Achter de zuilen. Op zoek naar religie in naoorlogs Nederland* (Amsterdam 2014).

Dane, J., *De vrucht van Bijbelsche opvoeding. Populaire leescultuur en opvoeding in protestants-christelijke gezinnen circa 1880-1940* (Hilversum 1996).

Derks, M., 'Een glas-in-lood plafond? 'De Vrouw 1813-1913' en andere verbeeldingen van vrouwen, religie en emancipatie', *BMGN - Low Countries Historical Review* 130:2 (2015) 123-145.

Eijt, J., 'Vrouw waartoe zijt gij op aarde?' De groeiende kloof tussen Nederlandse katholieke vrouwen en het kerkelijk leergezag in de twintigste eeuw', In: Catharina Halkes et al. eds., *Boeiende Beelden: Feministische En Christelijke Visies Op De Mens Als Vrouw En Man* (Nijmegen 1992) 39-59.

Ellemers, J., Besprekingsartikel, studies over verzuiling. De stand van zaken aan het eind van de jaren negentig, *Sociologische gids* 6 (1998) 426-439.

Ghonem-Woets, K., en Morren, P., Van een roomsche naar een nieuwe kleur in het werk. Over de veranderingen in het jeugdboekenfonds van Zwijzen en Malmberg na 1945, *Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis* 10 (2003) 85-102.

Ghonem-Woets, K., *Boeken voor de katholieke jeugd. Verzuiling en ontzuiling in de geschiedenis van Zwijzen en Malmberg* (Zutphen 2011).

Glas, F., Een jeugdboekenfonds verschieft van kleur. De ontzuiling van uitgeverij Malmberg in de periode 1945-1965 in: Berry Dongelmans, et al. *Tot volle waschdom. Bijdragen aan de geschiedenis van de kinder- en jeugdliteratuur*. (Den Haag, 2010).

Hellema, D., 'De lange jaren zeventig', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 123:1 (2010) 78-93.

van den Hoven, P., *Het goede en het mooie. De geschiedenis van Kris-Kras* (Leidschendam 2004).

Kortenhaus, C.M. en Demarest, J., 'Gender Role Stereotyping in Children's Literature: An Update', *Sex Roles* 28 (1993) 219-232.

Luykx, P., *Andere katholieken* (Nijmegen 2000).

McKay, J.P. et al., *A History of Western Society* (Boston-New York 2016).

Monteiro, M., 'Repertoires of Catholic manliness in the Netherlands (1850-1940). A case study of the Dutch Dominicans', in: Patrick Pasture en Jan Arts eds., *Gender and Christianity in modern Europe. Beyond the feminization thesis* (Leuven 2012) 137-156.

Narahara, M. N., *Gender stereotypes in Children's books* (California 1999).

van Orsouw, L., *Catalogus bij de tentoonstelling 'voor het roomse kind het roomse boek': de katholieke keurraad en het 'goede' boek voor de jeugd 1924-1970* (Nijmegen, 2013).

van Osselaer, T., "Gender ideology for the 'The little Church', The Catholic Home', In: *The Pious Sex: Catholic Constructions of Masculinity and Femininity in Belgium, c. 1800–1940* (Leuven 2013) 76–95.

de Rooy, P., *A tiny spot on earth. The political culture of the Netherlands in the nineteenth and twentieth century* (Amsterdam 2015).

Trepanier-Street, M. en Romatowski, J., 'The Influence of Children's Literature on Gender Role Perceptions: A Reexamination.' *Early Childhood Education Journal* 26:3 (1999) 155-159.

Turner-Bowker, D., 'Gender Stereotyped Descriptors in Children's Picture Books: Does "Curious Jane" Exist in the Literature?', *Sex Roles* 35 (1996) 461-488.

Weitzman L. J. et al., "Sex-Role Socialization in Picture Books for Preschool Children." *American Journal*

of Sociology 77:6 (1972) 1125–50.

Wijfjes, H. et al., ‘Meten van verzuilde politiek in de media: Een digitale benadering van katholieke en sociaaldemocratische dagbladen’, 1918-1967. *BMGN - Low Countries Historical Review* 136:3 (2021) 61-91

Williams Jr. J. A. et al., Sex Role socialization in picture books: an update, *Social Science Quarterly* 68:1 (1987) 148-156.

Bijlage 1: Overzicht van de beschikbare jaargangen van de Taptoe in het Katholiek Documentatie Centrum

Voor een goede spreiding in de steekproef zijn de roodgekleurde edities gekozen.

NB: de Taptoe was een voortzetting was van de *Roomse Jeugd*, waardoor men begint bij jaargang 35.

- Jaargang 35: (1953/54)
- Jaargang 36: (1954/55)
- Jaargang 40: (1958/59)
- Jaargang 43: (1961/62)
- Jaargang 44: (1962/63)
- Jaargang 46: (1964/65)
- Jaargang 48: (1966/67)
- Jaargang 54: (1972/73)
- Jaargang 56: (1974/75)
- Jaargang 57: (1975/76)
- Jaargang 60: (1978/79)
- Jaargang 61: (1979/80)
- Jaargang 62: (1980/81)
- Jaargang 64: (1982/83) Valt buiten periode
- Jaargang 66: (1984/85) Valt buiten periode
- Jaargang 67: (1985/86) Valt buiten periode
- Jaargang 84: (2002/03) Valt buiten periode

Bijlage 2: Overzicht van de geanalyseerde verhalen

Titel verhaal	Schrijver	Geslacht schrijver	Vervolg/opzichzelfstaand	Pagina's	Aantal pagina's	Jaargang	Editie
Het Buitenkansje	Peter	M	Opzichzelfstaand	3 tm 5	2,5	1953-1954	1
De Fietsbel	A. Sutorius	M	Vervolg	5 tm 7	2,5	1953-1954	1
De Trompetter van de koning	Onbekend	-	Vervolg	8 tm 9	2	1953-1954	1
Toen de bliksem insloeg	Onbekend	-	Vervolgverhaal	11 tm 15	4,5	1953-1954	1
Sidin en de neushoorn	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	18 tm 20	3	1953-1954	1
Het einde van de zwarte havik	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	24 tm 30	7	1953-1954	1
De zoon van de Noorman	W.J. Verbeeten	M	Opzichzelfstaand	2 tm 7, 10 tm 11	7	1953-1954	17
De trompetter van de koning	Onbekend	-	Vervolg	8 tm 9	2	1953-1954	17
Chafid en zijn vrienden	J. Toebosch	Onbekend	Opzichzelfstaand	12 tm 14	3	1953-1954	17
De broek van pater knuffelman	Alfred Loogman	M	Opzichzelfstaand	15 tm 17	3	1953-1954	17
Flinke rokers	M. Petri	Onbekend	Opzichzelfstaand	23 tm 25	3	1953-1954	17
Een kistje met geld	Lode Bodelha	M	Opzichzelfstaand	5 tm 7	3	1958-1959	1
Casper en de verdwenen pijp	Hans Keller	M	Vervolg	8 tm 9	2	1958-1959	1
De opgeschoten keizer	Ad van Seijen	M	Opzichzelfstaand	22 tm 24	3	1958-1959	1
Muiterij aan boord	T. Macco	Onbekend	Opzichzelfstaand	26 tm 31	4	1958-1959	1
Jongen verdronken	Leo Foppe	M	Opzichzelfstaand	4 tm 10	7	1958-1959	17
Een samenzwering in de waarzeggerstent	H. Keller	Onbekend	Vervolg	14 tm 15	2	1958-1959	17
Vlucht uit Boedapest	Wim Verbeeten	M	Opzichzelfstaand	18 tm 24	7	1958-1959	17
Josef speelde met poppen	Leni Saris	V	Opzichzelfstaand	26 tm 31	6	1958-1959	17
Scotty op avontuur	Wim Verbeeten	M	Vervolg	4 tm 5, 7	3	1962-1963	2
Are You Bill van den Hemme	Riet van de Brink	V	Vervolg	10 tm 13, 15 20 tm 23, 26 tm 27	4,5	1962-1963	2
Anthony's geheim	M. Deruyte	Onbekend	Opzichzelfstaand		5	1962-1963	2
Hiep! Hiep! Hiep! We vriezen ze diep	Onbekend	-	Vervolg	4 tm 7	4	1962-1963	44
Fidel redde mijn vriend	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	12 tm 15, 20 tm 23	8	1962-1963	44

Wolven huilen in de wildernis	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	26 tm 27, 31	3	1962-1963	44
De familie Kandelaar	Piet Broos	M	Opzichzelfstaand	6 tm 7, 10 tm 11	4	1966-1967	4
De verdwijning van Theo Uilenhoef	Onbekend	-	Vervolg	14, 19, 22	3	1966-1967	4
De kleermaker en de wolven	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	26 tm 27, 30 tm 31	4	1966-1967	4
Vittorio nam de uitdaging aan	Aad van Vlaardingen	M	Opzichzelfstaand	6 tm 7, 10 tm 11	4	1966-1967	38
Het geheim van de Blue Rivers	Piet Ruys	M	Vervolg	14, 19, 22 tm 23	4	1966-1967	38
Mamoroe en de gouden karper	Gerda van Cleemput	V	Opzichzelfstaand	30 tm 31	2	1966-1967	38
Schrijver op school	Thea Beckman	V	Vervolg	4 tm 6, 10	5	1972-1973	1
Breng even de koker..	Guus Betlem	M	Opzichzelfstaand	18 tm 23, 26	7	1972-1973	1
De TTroemwoells	Thea Beckman	V	Vervolg	4 tm 7	4	1972-1973	2
De deur stond op een kier	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	12 tm 15 ,22 tm 23, 26	7	1972-1973	2
Schrijver op school	Thea Beckman	V	Vervolg	4 tm 6, 10	5	1975-1976	1
De strijd van de bosmuizen en de spitsmuizen	Frank Herzen	M	Opzichzelfstaand	20 tm 23	3,5	1975-1976	1
Telefoon om drie uur 's nachts	Ton Hannink	M	Opzichzelfstaand	8 tm 11, 30	5	1975-1976	19
Woelige weken op gur 5 - Sgur in rep en roer	José van Dijk	V	Vervolg	20 tm 23, 26 tm 27	6	1975-1976	19
Aardrijkskundeles met staarten	Tais Tjeng	M	Opzichzelfstaand	10 tm 11, 19	3	1979-1980	1
Wie noemt een eend nou Johnnie?	Sjoerd Kuyper	M	Vervolg	24 tm 26	4	1979-1980	1
De weg naar Ygwillem	Onbekend	-	Opzichzelfstaand	10 tm 11	3	1979-1980	36
De grote mars 2	Henk Bernard	M	Opzichzelfstaand	24 tm 27	4	1979-1980	36

Bijlage 3: “Passive dependent” en “Instrumental dependent” per jaargang

Activiteiten van jongens en meisjes verdeeld in de categorieën ‘instrumental independent’ en ‘passive independent’ uit de studie van Kortenhaus en Demares. De eerste categorie correspondeert met zelfstandigheid en creativiteit, de tweede categorie komt overeen met activiteiten die veel hulp van anderen behoeven en weinig lichamelijke beweging vereisen.

Jaargang	Instrumental dependent Jongens/mannen	Passive independent jongens/mannen	Geen activiteit jongens/mannen		Instrumental dependent vrouwen/meisjes	Passive independent vrouwen/meisjes	Geen activiteit vrouwen/meisjes
1953-1954	44	2	11		5	0	2
1958-1959	27	5	6		1	7	8
1962-1963	15	0	6		1	4	3
1966-1967	23	2	2		4	4	5
1972-1973	13	0	0		2	4	0
1975-1976	11	1	8		1	2	6
1979-1980	14	1	1		0	6	1
	147	11	34		14	27	25

Jaargang	% Instrumental dependent Jongens/mannen	% Passive independent jongens/mannen	% Geen activiteit jongens/mannen		% Instrumental dependent vrouwen/meisjes	% Passive independent vrouwen/meisjes	Geen activiteit vrouwen/meisjes
1953-1954	77%	4%	19%		71%	0%	29%
1958-1959	71%	13%	16%		6%	44%	50%
1962-1963	71%	0%	29%		13%	50%	38%
1966-1967	85%	7%	7%		31%	31%	38%
1972-1973	100%	0%	0%		33%	67%	0%
1975-1976	55%	5%	40%		11%	22%	67%
1979-1980	88%	6%	6%		0%	86%	14%
Totaal	77%	6%	18%		21%	41%	38%

Bijlage 4: Overzicht van de voorwerpen in afbeeldingen inclusief hun frequentie

Mannen/jongens		Vrouwen/meisjes	
Wapens	11	Schrijfwaar	2
Trompet	2	Keukengerei	2
Buidel	2	Pan met soep	1
Schooltas	2	Piano	1
Schrijfwaar	2	Vleesnetje	1
Sigaretten	2	Gitaar	1
Pakketje	2	Muziekplaten	1
Fietsbel	1	Schep	1
Schep	1	Bloemen	1
Zaklamp	1	Tas	1
Oorkonde	1	Wasmand	1
Schatkist	1		
Tapijt(koopwaar)	1		
Rookpijp	1		
Pan met soep	1		
Dokterstas	1		
Kookgerei	1		
Reddingstouw	1		
Klimspullen	1		
Modelboot	1		
Visnet	1		
Plattegrond	1		
Hark	1		
Mappen	1		
Bonnenboekje	1		
Voerbakje	1		

Voorwerp	Geslacht	Jaargang
Fietsbel	M	1953-1954
Schep	M	1953-1954
Zaklamp	M	1953-1954
Trompet	M	1953-1954
Schooltas	M	1953-1954
Schooltas	M	1953-1954
Zwaard	M	1953-1954
Oorkonde	M	1953-1954
Wapens	M	1953-1954
Zwaard	M	1953-1954
Speer	M	1953-1954
Wapens	M	1953-1954
Trompet	M	1953-1954
Wapens	M	1953-1954
Wapens	M	1953-1954
Schatkist	M	1953-1954
Tapijt(koopwaar)	M	1953-1954
Sigaretten	M	1958-1959
Pakje sigaratten	M	1958-1959
Pan met soep	V	1958-1959
Pakketje	M	1958-1959
Rookpijp	M	1958-1959
Pan met soep	M	1958-1959
Dokterstas	M	1958-1959
Kookgerei	M	1958-1959
Wapens	M	1958-1959
Politiestok	M	1958-1959
Reddingstouw	M	1958-1959
Keukengerei	V	1958-1959
Waarzeggersbol	M	1958-1959
Piano	V	1958-1959
Pop	M	1958-1959
Poppen	M	1958-1959
Vleesnetje	V	1962-1963
Mariabeeldje	M	1962-1963
Touw met dode ratten	M	1962-1963
Jachtgeweer	M	1962-1963
Fruitmand	M	1966-1967
Pikhouweel	M	1966-1967
Gitaar	V	1966-1967
Keukengerei	V	1966-1967
Buidel	M	1966-1967
Wapens	M	1966-1967
Buidel	M	1966-1967
Klimspullen	M	1966-1967

Revolver	M	1966-1967
Pakketje	M	1972-1973
Muziekplaten	V	1972-1973
Schep	V	1972-1973
Modelboot	M	1975-1976
Bloemen	V	1975-1976
Schrijfwaar	M	1979-1980
Tas	V	1979-1980
Visnet	M	1979-1980
Wasmand	V	1979-1980
Plattegrond	M	1979-1980
Hark	M	1979-1980
Mappen	M	1979-1980
Bonnenboekje	M	1979-1980
Schrijfwaar	M	1979-1980
Voerbakje	M	1979-1980
Schrijfwaar	V	1979-1980
Schrijfwaar	V	1979-1980

Bijlage 5: Overzicht van de gebruikte bijvoeglijke naamwoorden per geslacht inclusief hun frequentie

Mannen/jongens		Vrouwen/meisjes	
Dik	6	Angstig	4
Lang	5	Klein	2
Moedig	5	Vrolijk	1
Sterk	4	Aardig	1
Klein	4	Dom	1
Groot	3	Gezond	1
Jong	3	Zenuwachtig	1
Vrolijk	2	Bevend	1
Slim	2	Hongaars	1
Angstig	2	Handig	1
Onbevreesd	2	Mal	1
Ijver	2	Medelijdend	1
Deftig	2	Verontwaardigd	1
Rijk	2	Onbewust	1
Brommend	2	Hulpeloos	1
Rustig	2	Geleerd	1
Dapper	2	Lief	1
Brutaal	2	Onderzoekend	1
Akelig	2	Kinderachtig	1
Lenig	1	Stiekem	1
Gespierd	1		
Geelgruis	1		
Kaal	1		
Vergeetachtig	1		
Enthousiast	1		
Overmoedig	1		
Welgemoed	1		
Kras	1		
Tenger	1		
Vlug	1		
Fier	1		
Kale	1		
Gevreesd	1		
Snugger	1		
Hooghartig	1		
Bevelend	1		
Geschikt	1		
Vriendelijk	1		
Dom	1		
Ziek	1		
Verstandig	1		
Hollands	1		
Flink	1		
Opstandig	1		

Grappig	1
Eigenwijs	1
Aarzelend	1
Bibberend	1
Onverschillig	1
Stiekem	1
Bleek	1
Schriel	1
Aardig	1
Keurig	1
Zelfverzekerd	1
Mysterieus	1
Vreemd	1
Dromerig	1
Arm	1
Impulsief	1
Pienter	1
Handig	1
Zwart	1
Bevreesd	1
Kaal	1
Woedend	1
Bezorgd	1
Energiek	1
Verwaand	1
Verstrooid	1
Gehoorzaam	1
Beleefd	1
Zenuwachtig	1
Nieuwsgierig	1
Knap	1
Begaafd	1
Hip	1
Artistiek	1
Nijdig	1
Stoer	1
Geheimzinnig	1
Trots	1
Bang	1